

1:50.000

naar gaans

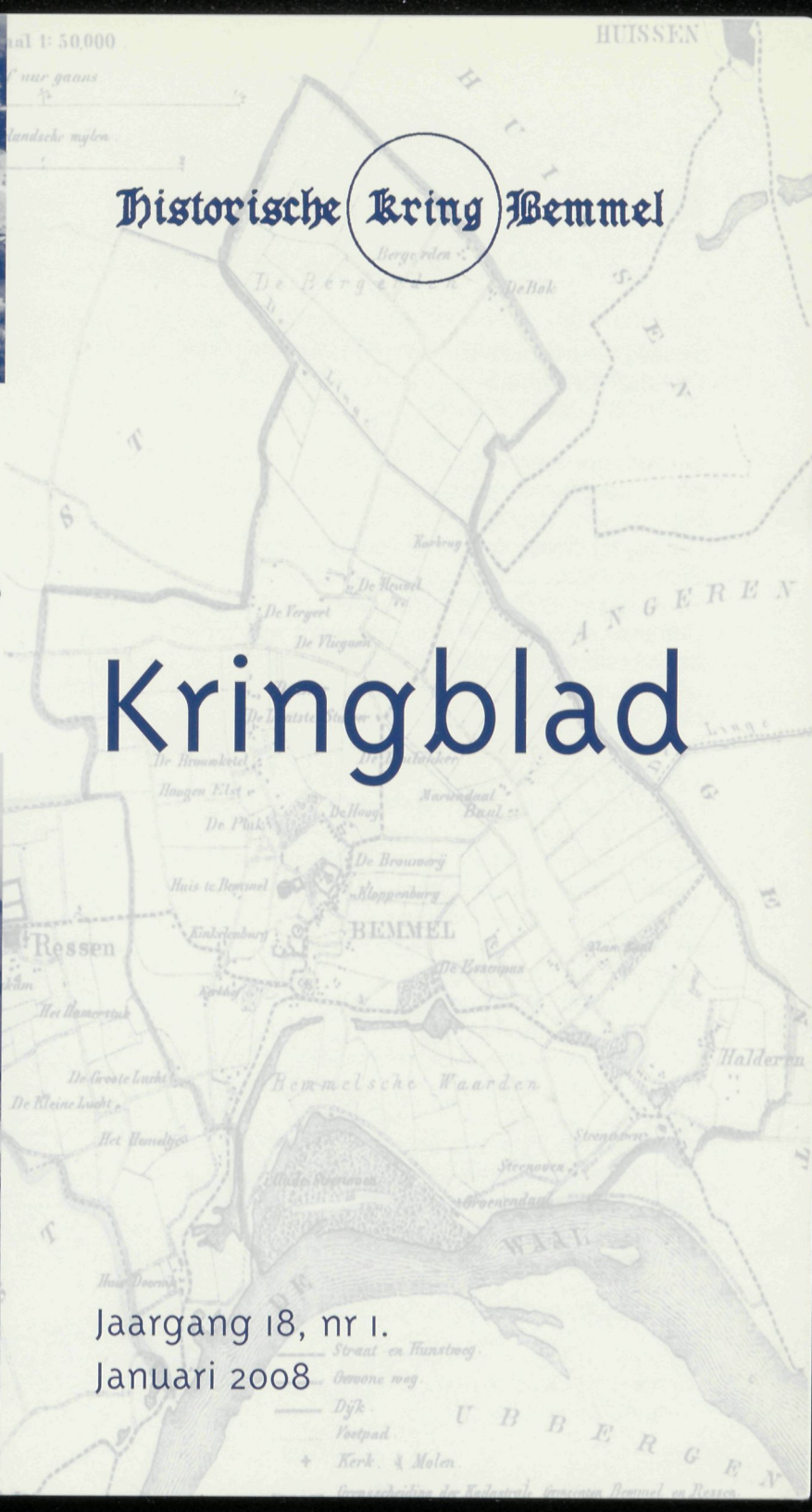
landelijke wegen

HUISSEN

Historische Kring Bemmelen

Kringblad

Jaargang 18, nr 1.

Januari 2008

Straat en Kunstweg

Gewone weg

Dijk

Voetpad

+ Kerk & Molen

Grensgaaf van de Kerkstreek Bemmelen en Ressen

Historische Kring Bemmell

Uitgave ten behoeve van de leden, jaargang 18 no 1.
DATA DRUK Gendt
ISSN 1384-9271

Inhoudsopgave:

Woord van de voorzitter	1
De kerk in het midden	2
Nieuws uit de krant van 100 jaar geleden (1)	5
Bemmel-800	6
Straatnamen in Bemmel, Haalderen en Ressen - Markt	31
Geharrewar in Ressen over het viere van kermis	32
Contributie 2008 nu alvast betalen? Heel graag!	34
Is er nog toekomst voor de IJssellinie in Bemmel?	35
Mijn Gelderland	35
De Hervormde School Bemmel op schoolreis in 1958	36
Toon Graven	38
De schildersfamilie Van Bemmel uit Neurenberg	50
Flitsen uit de geschiedenis van Doornik (16a)	52
Oproep Nederlands Centrum voor Volkscultuur	53
Collectie SHBO naar Zeist	53
De brandweer van Haalderen	54
Bij het 50 ^e nummer van het Kringblad	63
Oud archiefmateriaal (25)	64
Man en paard noemen	65
Een krantenknipsel (48)	66
Uut de ouwe deus - Drumfanfare ESKA vieftig jaar	67
't Is Historisch (27) - Historie in de was	68
Aanwinsten	69
Nieuws uit de krant van 100 jaar geleden (2)	69
Internetwetenswaardigheden	70
Agenda	71
Advertenties 1924	72
Colofon	

Dit is de vijftigste uitgave van het Kringblad.

Het voornemen bestaat het volgende nummer begin mei 2008 te laten verschijnen. Kopij voor dat nummer is welkom en kan bij de redactieleden of bij het secretariaat worden ingeleverd. Als uiterste datum voor het inleveren van kopij willen wij graag 10 april 2008 aanhouden.

Woord van de voorzitter

Het januarinummer van het Kringblad is traditioneel de plaats om terug te blikken op het voorbije jaar. Voor het bestuur van de kring is 2007 zacht gezegd geen gelukkig jaar geworden. Ik zet het nog even op een rijtje.

Pal rond de jaarwisseling werden we verrast met het bericht dat onze huur met goedkeuring van de gemeente met 7,75% werd verhoogd. Doordat de gemeente wat betreft haar subsidiebetaling aan ons wel vasthield aan een normale indexering van 1,75%, zaten we al vroeg in de financiële zorgen.

Die financiële zorgen vielen echter in het niet bij de zorgen die we daarna kregen rond de gezondheid van onze bestuursleden Joop Verburg en Maria Janssen. Beiden hebben een moeilijke periode doorgemaakt, maar het is goed te zien dat zij inmiddels weer een heel eind hersteld zijn. Het plotse overlijden van ons in 2007 nieuwbenoemde bestuurslid Hannie te Lintel Hekkert-van Seuren in juni was voor het bestuur, vrijwilligers en nauw bij de vereniging betrokken leden een zware klap. Voor enkele leden van ons onderbezette bestuur kwamen daar nog ziekte- en overlijdensgevallen in de familiekring bij. Voor mij persoonlijk was het een rampjaar met het kort na elkaar overlijden van mijn beide ouders. Als bestuur en vrijwilligers hebben wij geprobeerd elkaar zo goed mogelijk bij te staan. We voelden ons daarbij gesteund door de blikken van medeleven die we van diverse kanten kregen.

Door de gebeurtenissen hebben we taken moeten laten vallen, zoals de kalender, en ook hebben we het aantal avondopenstellingen moeten verminderen. En voor het eerst in ruim 10 jaar hebben we minder nieuwe leden binnengehaald dan we door overlijden en opzegging hebben verloren.

Toch zijn er gelukkig ook wel positieve zaken te melden. Activiteiten als de excursie, lezingen en het Kringblad konden we handhaven. Maar bovendien konden we een nieuw initiatief als de gemeentelijke canon oppakken. Deze gemeentelijke canon ziet het bestuur als een prima middel om meer en vooral jonge mensen te betrekken bij de lokale geschiedenis. Want: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Het heeft ons als bestuur goed gedaan om te zien dat ook een aantal leden met groot enthousiasme hun medewerking aan dit initiatief heeft willen verlenen. Over de resultaten van de werkzaamheden van deze werkgroep met betrekking tot het Bemmelse aandeel in de gemeentelijke canon zullen wij u in het volgende Kringblad berichten. Het voorwoord bij dit 50^e nummer van ons Kringblad sluit ik in het verlengde van het voorgaande graag af met het uitspreken van de hoop dat we als kring deze positieve lijn in 2008 kunnen vasthouden. En uiteraard wens ik u allen een voorspoedig maar vooral gezond 2008 toe!

Marc Kocken

De kerk in het midden

In maart 2007 kreeg ik deze prachtige foto per e-mail toegezonden met de boodschap dat de foto beschikbaar was voor publicatie. Meteen was ik enthousiast. Het is een groot formaat luchtfoto, heel scherp en mooi. Deze foto had ik nog niet eerder gezien. Enige tijd later heb ik de foto opgehaald en ingescand met de bedoeling er over te schrijven. Tot mijn grote verrassing en verbazing zag ik op de laatst gehouden Open Monumentendag nog drie foto's van deze reeks, maar daarover later meer.

Dit is een opname die gemaakt is na het gereed komen van de herbouw van de rooms-katholieke kerk in 1950.

De gebouwen en omgeving op deze foto herinner ik mij goed uit mijn jeugdjaren. Veel hiervan heeft plaatsgemaakt voor het marktplaats en winkelcentra met woningen. Het was toen toch wel mooi.

We maken een rondgang door het centrum van Bommel in de jaren '50. Van de kerktoeren gaan we naar de linkerbovenhoek van de foto. Daar ligt een deel van de gracht die hoort bij het complex van 'Huize Bommel'. Dit is ongeveer het tracé van de huidige Ponylaan. Helemaal linksboven zien we een verdwenen oude boerderij.

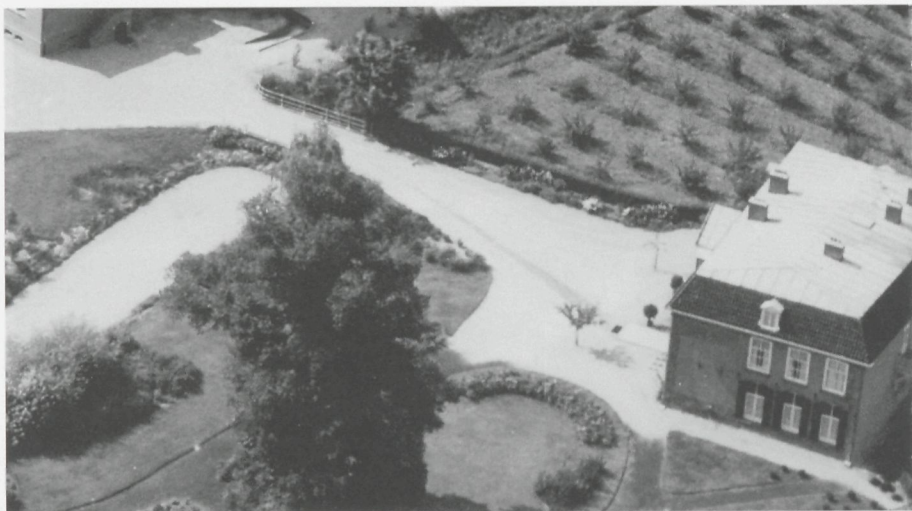
Meer naar rechts staat het koetshuis en weer iets verder naar rechts het kasteel 'Huize Bommel'. Rechts boven het dak van de kerktoren zien we een kleedgebouwtje dat hoorde bij de daarvoor gelegen tennisbaan. De tennisbaan is verdwenen, het huisje staat er nog steeds.

Bovenaan rechts op de overzichtsfoto zien we nog een deel van het kassencomplex dat in die tijd bewerkt werd door de familie Evers. Ook deze kassen bestaan niet meer. Hier is nu een woonwijkje, genaamd de Warmoeshof.

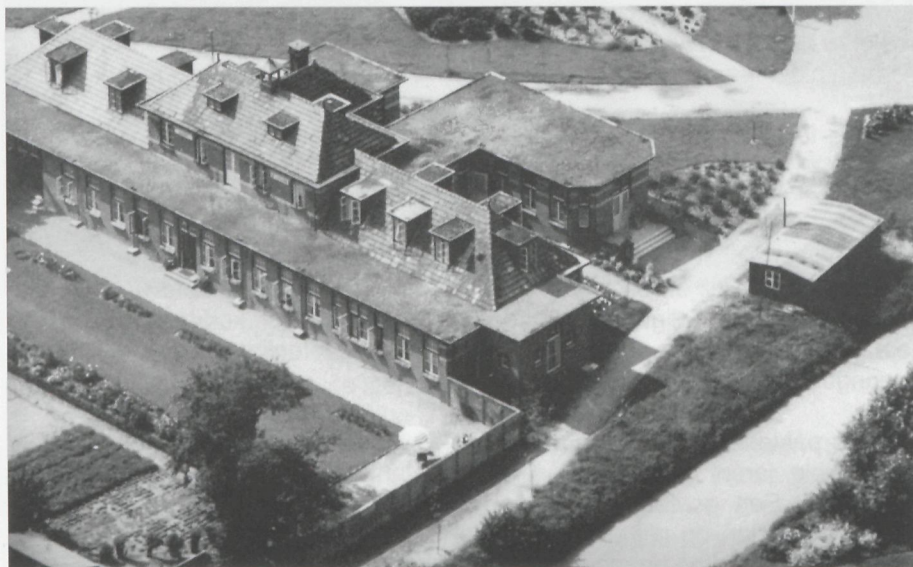
Prachtig in beeld is de kruising Herckenrathweg-Loostraat, waarbij de Loostraat loopt van midden links naar rechtsboven. De Herckenrathweg was pas aangelegd en werd door velen in Bommel "de nije weg" genoemd.

We vervolgen onze rondgang met de wijzers van de klok mee en komen rechts onderaan bij de oude pastorie. Bij de pastorie, die bekend was als 'De Poll en Beeringen', ligt aan de rechterkant, langs het kerkhof, een dichtgemaakt deel van de gracht die ooit om het kasteelcomplex 'De Poll en Beeringen' lag.

Vóór de pastorie zien we een grote inrit en het welbekende bruggetje. Het is pas enkele jaren geleden als laatste restant van het landgoed 'De Poll' opgeruimd. Een gerestaureerd deel daarvan is weer teruggeplaatst in het nieuwe bouwplan op die plaats. Op het uitvergroete detail van de foto op de volgende pagina is de brugleuning beter te herkennen.

Helemaal onderaan ligt een deel van het park behorende bij 'De Poll' In deze jaren was dat nog een groot park met prachtige oude bomen waar ieder jaar een processie vanuit de kerk werd gehouden. Aan het open deel van de gracht ligt de gidsenhut -rechts op het hierna opgenomen detail van de overzichtsfoto- , zo genoemd omdat de gidsen er hun bijeenkomsten hadden. Je kwam er over het pad dat vanaf de Dorpsstraat naar de kerk liep. Ooit was het pad een oprijlaan van het kasteel 'De Poll'.

Het grote complex links onderaan is het Wilhelmina Paviljoen, speciaal gebouwd voor tbc-patiënten. Daarboven het park met een prominente plaats voor het Heilig Hartbeeld. Ook bij dat beeld was een stopplaats van de processie. Het park, het Heilig Hartbeeld, het ziekenhuis, de gidsenhut en de pastorie zijn allemaal weg. Verder naar boven het complex van Nas met weiden en schuren en heel herkenbaar het hotel annex café Nas.

We zijn weer aangekomen bij ons vertrekpunt maar kijken nog wel even naar het middelpunt: de vernieuwde kerk met het kerkhof waar, toen deze foto gemaakt werd, nog ruimte genoeg was.

In een volgende aflevering hoop ik ook de andere foto's, waarover ik hierboven sprak, te hebben gekregen en wil ik wat meer uitweiden over de verschillende gebouwen.

Maria Janssen

Nieuws uit de krant van 100 jaar geleden

Eigentijds vandalisme

Bemmel. In den nacht van Dinsdag op Woensdag der vorige week zijn in "de Pasch" verschillende baldadigheden gepleegd. Op diverse plaatsen werden puthaken weggenomen en nabij de algemeene begraafplaats in de boomen gehangen. Een slijpsteen, welke op palen in den grond bevestigd was, werd losgerukt en een eind verder in gezelschap van een boonenstaak bij iemand voor de deur geplaatst. Bij een café is een fietsrek weggenomen en een eind verder op den dijk gezet; zelfs werden hier en daar eenige vensterluiken losgehaakt en een groot hek ontvreemd, dat tot heden niet terecht is.

Ongestoord konden de brooddronken daders hun gang gaan, daar de eenige politiemann in de buurt, een onbezoldigd rijksveldwachter, zwaar verkouden was en het huis moest houden.

Gerard Sommers

Uit: 'De Betuwe' van zaterdag 21 maart 1908. Weekblad 'De Betuwe' op microfiche. De Gelderland Bibliotheek van Bibliotheek Arnhem.

Bemmel-800

Inleiding

Nadat Hannie te Lintel Hekkert-van Seuren begin 2007 haar studie algemene cultuurwetenschappen had afgerond, begon ze aan de voorbereiding van een artikel over de feestelijkheden rond het 800-jarig bestaan van Bemmel. Helaas heeft zij door haar plotselinge overlijden geen kans gezien dit artikel voor het Kringblad te schrijven en daarom heb ik het van haar overgenomen. Ik heb de door haar verzamelde gegevens gebruikt en aangevuld met andere wetenswaardigheden betreffende die tijd en met wat uit gesprekken met de kopstukken van toen naar voren kwam. Dat heeft geresulteerd in dit artikel. In het jaar 2008 is het feest van Bemmel-800 dertig jaar geleden, reden waarom het verhaal in het januarinumnummer van 2008 verschijnt.

Geschiedenis

Laat ons beginnen bij de invallen van de Vikingen, ook wel de Noormannen genoemd (9^e en 10^e eeuw). Met hun schepen stroopten ze de landstreken langs het water af op zoek naar buit: goederen, slaven en slavinnen. Ze hadden geen belang bij het vestigen van blijvende versterkingen. Ze hielden van snelle rooftochten en gingen daarna meteen weer verder of op huis aan. Het waren zeelui en daarom bleven ze dicht bij het water. Ze kwamen echter wel de rivieren op en brachten brand, roof, dood en ellende in deze streken. Maar juist hun wijze van oorlogvoeren: een snelle inval, roven en wegwezen, bood de mogelijkheid tot een redelijk afdoende verdediging. Men bouwde torens en versterkte boerenhoeven met een gracht er omheen, waar men zich kon terugtrekken als er weer een inval was. De Vikingen zagen geen brood in een langdurige belegering en trokken om de versterkte hoeven, later hoven, heen. De bewoners zochten dan hun eigen erven weer op, herstelden wat vernield was, blij, dat ze het leven en het belangrijkste bezit behouden hadden.

Zo ontstonden de eerste hoven en daarbij de eerste dorpseenheden. Doornik, Ressen, Bemmel, Haalderen, Angeren en Doornenburg waren dergelijke eenheden, die onder een hoofdhof waren uitgegroeid. Tenslotte zouden die hoven uitgroeien tot kastelen. De rijke, later edele heren, die de hoven bewoonden, gingen zich vaak noemen naar het hof waar hun geslacht vandaan kwam. Namen als Van Doornik, Van Bemmel, Van Gent, enz. ontstonden.

Zo wordt in een oorkonde uit 1095 ter gelegenheid van een gift als getuige genoemd *Theodoricus van Bemmel* en staat in een andere oorkonde over de Kekerdome uiterwaarden *Stephanus de Bemene en Hendricus Panarde* (Pannerden). In 1114/1115 wordt in een oorkonde, waarin aan het klooster van Lorsch enige goederen worden geschonken, gesproken van *Thesla, met twee hoeven met bijbehorende gebouwen en bouwgrond*. Het dorpje Teselaar?

Gewassen pentekening De Beijer (1742).

Op 9 april 1178 verklaarde de bisschop van Utrecht (Godfried van Reenen) dat zijn zuster Heilwig van haar vader als schenking onder andere *Bemmele*, *juxta* (=tegenover) *Noviomagum* (=Nijmegen) krijgt. Hun vader, eveneens Godfried geheten, had zijn bezittingen verdeeld onder zijn zoons Diederik, Gerlach, Arnold, Hugo, Godfried en zijn dochter Heilwig. Dit is het eerste geschreven bericht dat werd gevonden, waarin de naam Bemmele expliciet voorkomt. In Bommel werd die datum aangenomen als zijnde het begin van de (geschreven) geschiedenis van Bommel en vandaar dat in 1978 het 800-jarig bestaan van Bommel kon worden gevierd. Door enkelen werd gesteld dat de betreffende akte niet uit 1178 maar uit 1188 zou stammen. Men had dat laatste jaartal gezien onder de handtekening van één der ondertekenaars. Mogelijk een schrijffout? Hoe dan ook, het feest werd er niet om uitgesteld.

Men moet zich het Bommel uit 1178 voorstellen als een groepje huizen, boerderijen en schuren, bij de kort daarna gebouwde kerk onderaan de huidige dijk.

Hoe het allemaal begon

Toen eenmaal de oudste akte waarin Bommel werd genoemd in Utrecht gevonden was, werd die voorgelegd aan drs. G.J. Mentink, rijksarchivaris in Gelderland, ter controle van de echtheid van het document. Die verklaring werd door Mentink afgegeven, waardoor het geheel een officiële status verkreeg. Op initiatief van Ad Akkermans, voorzitter van de plaatselijke VVV, werd een commissie gevormd onder de naam Aftrapcommissie Bommel-800. Naast Akkermans bestond deze commissie uit burgemeester E.M. van Nispen

tot Pannerden en Sipko Bos als bestuursvoorzitter van Cultureel Centrum 'De Kinkel'. In het bestuur van de VVV zat ook Piet Lemmen en die werd door de drie heren gevraagd voorzitter te worden van een op te richten stichting met de officiële naam Stichting Bemmeler 800. Eén van de voorwaarden die Piet stelde, was dat hij zelf zijn medebestuurders mocht uitzoeken. Dat werd goedgevonden. De stichtingsakte werd op 28 september 1977 verleden voor kandidaat-notaris M.B.J. Coerwinkel. Namens de stichting tekenden de heren P.A. Lemmen en C.M. Beudeker als voorzitter en vice-voorzitter van de nieuwe stichting.

DOEL:

Artikel 2:

Het doel van de stichting is het coördineren en het helpen verwezenlijken van ideeën en plannen van elke bevolkingsgroep uit de gemeente Bemmeler voor de herdenking en viering van het feit, dat in het jaar negentienhonderd acht en zeventig het dorp Bemmeler achthonderd jaar bestaat.

Het secretariaat van de stichting werd verzorgd door H.H.M. van Gend en P.M.A. Wismans-v.d. Heuvel. Penningmeester was J.C. v.d. Burg. Daarna werd een aantal commissies gevormd, die onder leiding stonden van de volgende bestuursleden: algemene zaken J.W. Verhoeven; cultuur H.M. van Wezel; dorpsverfraaiing W.Th.M. Kersten; financiën M.H.M. Eldijk; sport P.L.C.S. van Kerkhoff; public relations A.A. Groenhof; kerkdorpen P. Kuster; jeugdactiviteiten Ch. Borgers.

Stichting Bemmeler 800 was al in het voorjaar van 1977 opgericht. In 'De Gelderlander' van 13 juli 1977 zegt Piet Lemmen: *Kost wat kost moet voorkomen worden, dat het een blauwdruk wordt van Elst 1250 of welk ander feest dan ook. Bemmeler-800 dient een eigen gezicht te hebben. En: Ik woon nu al negen jaar met plezier in Bemmeler. Als je ziet wat er in die tijd hier van de grond is gekomen en de bereidheid, die de burgerij steeds weer aan de dag legt om nieuwe initiatieven te ondersteunen, dan moet ook dit karwei te klaren zijn.*

Naast de stichting was er een raad van bijstand, waarin alle maatschappelijke verenigingen en organisaties van Bemmeler hun vertegenwoordiging hebben gevonden, schreef het huis-aan-huisblad 'Kontakt' op 14 juli 1977. Die raad bestond uit 34 personen.

Ondertussen werd een vignet voor Bemmeler-800 ontworpen door de Huissense kunstenaar Kees Berendsen. Men ziet 'De Kinkelenburg' op de achtergrond met daarvoor een bemmeler, de 'schaaktoren'

uit het gemeentewapen. Voor de bemmel staat een pony, die aangeeft, dat Bemmelen een ponydorp is. Twee eendjes verwijzen naar een speels Bemmelen.

Nieuwjaarsreceptie, opening van het feest

In de nacht van 31 december op 1 januari 1978 werd door kraanbedrijf Wido op het marktplein een enorm bord opgehesen, waarop met lampjes 'Bemmelen-800' geschreven stond. Het bord hing enkele tientallen meters hoog boven Bemmelen en was van ver te zien. Op diezelfde eerste januari schoot de voorzitter van Stichting Bemmelen 800, Piet Lemmen, op het plein van kasteel 'De Doornenburg' met een kruisboog een doek weg, waardoor op een langwerpige bord het opschrift Bemmelen-800 tevoorschijn kwam. Daarna werd de nieuwjaarsreceptie van de gemeente gehouden.

Op 2 januari 1978 schreef 'De Gelderlander': *Gisteren is op waarlijk massale wijze het feestjaar Bemmelen-800 ingezet op kasteel De Doornenburg.* Burgemeester Van Nispen tot Pannerden en zijn echtgenote waren in historisch kostuum aanwezig, samen met de eveneens in historische kledij gestoken wethouders Van de Woerd en Stoffels, om de nieuwjaarswensen van de burgers in ontvangst te nemen. Het bestuur van Stichting Bemmelen 800 was eveneens naar Doornenburg gekomen. En ook bisschop Godfried van Reenen, gespeeld door Henk van Gend, was aanwezig. Hij wees de Bemmelingen er in zijn speech op, dat ze het jubileumfeest in feite aan hem en aan zijn akte uit 1178 te danken hadden.

Het eerste exemplaar van de jubileummunt 't Bemmeltje werd aan de familie Van Nispen tot Pannerden aangeboden. Die munten, uitgevoerd in tombak, zilver en goud, zouden pas eind 1978 echt beschikbaar komen bij de Nederlandse Munt.

Vele Bemmelse ingezetenen verschenen in speciale kledij, hetgeen zeer toepasselijk was in 'De Doornenburg'. De 'Arnhemse Courant' sprak zelfs van 800 gasten! 'De Gelderlander' in de rubriek 'Wie schrijft die blijft': *Typisch Bommel, om een jubileumfeest te beginnen op een slot...*

De eerste activiteiten

Vanaf zaterdag 31 december 1977 tot 31 augustus 1978 werd een fotowedstrijd georganiseerd. De jury bestond uit G. Barneveld, C. Berendsen, C. van Damme en L. Hilgenberg, de Bemmelse fotograaf.

Daarnaast was er een knevelwedstrijd. Die wedstrijd begon op 5 februari (carnaval) en eindigde op 11 november. Mannen konden zich aanmelden op het informatiebureau van Bommel-800 in de kelder van 'De Kinkelenburg'. Reeds bestaande snorren dienden zo snel mogelijk opgemeten te worden, opdat men later de groei kon vaststellen. De snorren werden beoordeeld op lengte, die werd gemeten vanaf het midden van de neus, schoonheid, aantrekkelijkheid en hardheid. De winnaar kreeg een reis voor twee personen naar Engeland aangeboden.

Intussen besloot de gemeenteraad aan Stichting Bommel 800 een subsidie te verlenen van f 2,50 per inwoner. Dat kwam neer op f 35.000.

Er was een kostuumgroep reeds maanden van tevoren bezig aan de hand van historische kostuums, patronen, boeken, scripties en dergelijke, patroonontwerpen te maken voor mannen, vrouwen en kinderen. Er waren 34 ontwerpen, elk in drie maten. Men gebruikte modellen uit de periode 1250-1750. Bij de tekeningen waren historische beschrijvingen, zodat men kon kiezen welke tijd men passend vond. Er werd veel fluweel gebruikt, maar ook geruwd katoen, flanel en zijdeachtige stoffen. Degenen die zelf hun kostuums wilden maken, konden elke woensdag terecht in het naailokaal van de scholengemeenschap en elke donderdag

naast cafetaria Moos. Enkele dames van de kostuumgroep, vooral Gercy van Wijk-Mom en Iet Kempkes-Hermans, waren daar dan aanwezig voor ondersteuning. Bij Poortman en Kleijn lagen modellenboeken ter inzage en waren patronen te koop. Verschillende mensen gingen ook thuis aan de slag.

In januari werd mevrouw Polman, die in Bejaardencentrum Liduina woonde, 80 jaar. Voor die gelegenheid kreeg ze een bosje van 8 rode rozen uit handen van Piet Lemmen en Age Groenhof. De heren zouden het er nog druk mee krijgen, want er waren in het jubileumjaar nog 36 mensen, die 80 werden.

De carnavalsoptocht begin februari droeg het thema Bemmél-800 uit en er waren door de stichting prijzen beschikbaar gesteld. Helaas werkte het weer niet mee. Er viel regen, hagel en zelfs sneeuw!

De officiële opening

De echte opening van de festiviteiten vond plaats op zondag 9 april, de precieze datum van Van Reenens akte, in de katholieke kerk van Bemmél. Om 10.30 uur werd begonnen met een buitengewone zitting van de gemeenteraad. Op de agenda een toespraak van voorzitter Piet Lemmen van Stichting Bemmél 800 en een repliek door H. van Deelen, de nestor van de raad. De raadszitting werd omlijst door kamermuziek, gespeeld door Anton Rudiar, Frans van der Eem, Ellen Konijnenburg, Michiel Vanhoecke, Bastiaan Inge-Housz, Anne-Marie Veldhuizen en Wim van Meegen. Voor de aanvang van de raadsvergadering had de burgemeester een trieste mededeling: op vrijdag 7 april was oud-burgemeester W. van Elk overleden.

Na de officiële raadsvergadering volgde de herdenkingsdienst voor Bemmél-800, waarin voorgingen pastoor B.A. Mensink, ds. D. Plantinga en ds. S. Reawaru.

Piet Lemmen spreekt het gehoor in een volle kerk toe.

Koorzang werd verzorgd door het koor van de rooms-katholieke Donatus-parochie, het nederlands hervormde koor Conamur en het Molukse koor Gloria. Dirigenten waren J. Verweijen, J. Verburg en J. Ririhena. Organist was G. Rutjes.

Na de dienst traden bisschop Godfried van Reenen (Henk van Gend) en Heilwig van Reenen (Anne-Marie Duifhuizen-de Bruin) onder trompetgeschal

binnen en daar hield Heilwig een klinkende toespraak. De tekst was geschreven door Henk van Gend. Anne-Marie Duifhuizen had wekelijks geïmproviseerd bij Ad Akkermans om de juiste intonatie en voordracht te krijgen. Tenslotte sloot Piet Lemmen het officiële gedeelte af. Hij zei onder meer: "Ik meen te mogen stellen, meneer de voorzitter, dat we in de voorbereidingsfase een aantal

critici hebben gelogenstraft, die ons wilden suggereren, dat er verschillende soorten Bemmelingen zijn; wij zijn echter maar één soort tegengekomen, namelijk de enige echte, enthousiaste Bemmelaar, die bereid is zijn schouders te zetten onder het welslagen van de festiviteiten rond dit jubileum."

Het Molukse koor.

Tijdens de opening werd door postduivenvereniging De Vliegende Post uit Haalderen een duivenlossing gehouden. *Zoals in vroegere dagen de herauten tijding deden van het nieuws, zo zullen de duiven het gebeuren van de opening naar alle windstreken verspreiden*, aldus 'De Betuwe' van 30 maart.

Na afloop werden het bestuur van Stichting Bemmeler 800, het gemeentebestuur en een aantal genodigden per rijtuig, paardentram of koets van Koetsenclub Elst naar 'De Kinkelenburg' vervoerd om vervolgens een receptie bij te wonen. De stoet werd begeleid door De Veldruitertjes uit Angeren, Ponyclub Bemmeler en De Gele Rijdertjes, ook uit Bemmeler.

Een tafel met historisch geklede mensen bij een van de feestelijke bijeenkomsten.

Het was die dag prachtig weer en dus trokken zeer veel mensen uit Bemmeler en daarbuiten in de middag het centrum van Bemmeler in om deel te nemen aan verschillende activiteiten. Voor de jeugd waren er historische volksspelen, zoals blaaslaan, hoefijzerwerpen, paalklimmen, steltlopen en een kruiwagenrace. Prominenten werden uitgenodigd deel te nemen aan een wedstrijd ringsteken op door paarden getrokken koetsen. Tenslotte werd 's avonds een fakkeloptocht gehouden. Voor kinderen tot 12 jaar waren er lampions.

In 'Wie schrijft die blijft' schrijft 'De Gelderlander': *Een in Bemmeler verdwaalde Belg: Mag ik 'ns raden? Ik dénk een priesterfeest....*

Heilwig, vrouwe van Bommel, doet mee aan het ringsteken.

Kort na de opening

Hoe dichter de feestweken naderen, hoe enthousiaster wordt het Bommelse volkje, schreef 'De Gelderlander' in april 1978. En dat was ook zo. Niet alleen verschenen er op straat bij gelegenheid steeds meer mensen in historische kledij, ook de buurten begonnen hun straten te versieren. Wim Kersten, in het stichtingsbestuur verantwoordelijk voor de dorpsverfraaiing, begon met aan zijn zaak aan de Klappenburgstraat een prachtige, in oude stijl geschilderde gevel van spaanplaat aan te brengen. Op veel plaatsen monteerden mensen een of meerdere bommels aan de gevel. Hier en daar zijn deze nu nog wel te zien. In veel straten werden gezamenlijke versieringen aangebracht.

Enkele voorbeelden: aan de westzijde van de Teselaar, de entree van Bommel, verrezen twee torens. In de tuinen van de mensen werden bommels, gemaakt door Jan Verweijen, aangebracht waarin meestal geraniums waren geplaatst. Jan Koops metselde een put, die er nog staat. In de kelder van het winkelcentrum werden 80 grote bommels gemaakt, die overal in het dorp geplaatst werden. Er werden buurten gevormd in de meeste straten van Bommel. Daartoe 'benoemde' het bestuur een buurtbewoner als initiatiefnemer. Voor het Vossenhol werd dat Vince Sloot. Zijn vrouw Riet vertelde dat er soms al jaren mensen woonden in de straat, die je eigenlijk niet of nauwelijks kende. Maar door samen een en ander op te zetten, zoals de versiering van de straat, kreeg je een buurt.

Mannen gingen samen op pad om voor palen te zorgen en de vrouwen naaiden vaandels om aan die palen op te hangen. Er werden buurtfeesten georganiseerd op de kwekerij van Sloot, waar nog tot vele jaren later carnavalswagens werden gefabriceerd.

De bewoners van de Lijsterbesstraat gingen zelfs zo ver, dat ze op een zaterdagavond de oudste bewoonster van de straat, de 83-jarige mevrouw

Rietveld, uitnodigden de versiering officieel te openen. Ze knipte de linten door met een heggenschaar en zei: "Bemmel is 800 jaar oud en wordt steeds ouder, maar de bevolking wordt alsmaar jonger; het bruist van het leven." In de Ds. Israëlstraat waren aan de lantaarnpalen bemmels aangebracht met daarop geschilderde portretten van bekende Bemmelaren.

Die waren getekend door Trudy van Orsouw-Janssen en Joep van Merwijk. Aan het begin en aan het einde was een oude kaart van een gedeelte van Bemmel opgehangen.

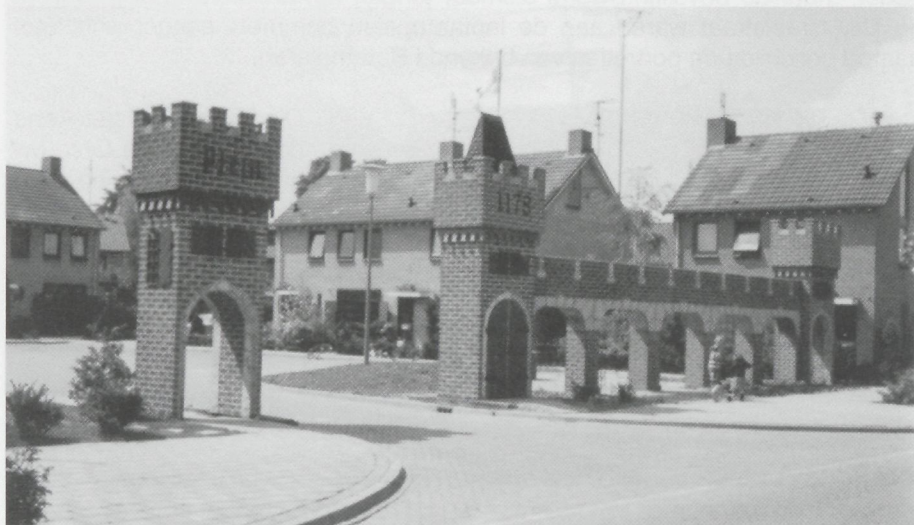
Heilwig en Godfried van Reenen aan weerszijden van de kaart aan het begin van de Ds. Israëlstraat.

In de vijver van het Bemmelse bejaardencentrum was een bouwspel aangebracht, gemaakt door bewoners van de Lidwinastraat en de Deken Dr. Mulderstraat. Het bouwwerk stelde kasteel 'De Poll' voor. Het had een oppervlakte van 4 bij 5 meter en een hoogte van 3 meter en was vormgegeven naar een oude pentekening van De Beijer. Het modelkasteel werd gebouwd door Bertus Kempkes naar een idee van Ruud van Wijk. Een ponton ondersteunde het kunstwerk. Om het gevaarte niet te zwaar te maken voor het draagvermogen van de ponton, werd het opgebouwd uit plastic platen die door Adri van 't Hullenaar beschikbaar waren gesteld. 's Avonds was het bouwwerk ook nog feestelijk verlicht.

De familie Van Wijk voor 'De Poll'.

Heel bijzonder werd de gefantaseerde stadspoort, die het Pleintje, toen Plein 1178 geheten, aan de Ds. Israëlstraat afsloot.

De jury, bestaande uit Kees Berendsen, Huub Estourgie, de heer Smit van de VVV Gelders Rivierengebied en oud-gemeentesecretaris A. Jansen, reed in een koets Bemmél rond om al het moois te beoordelen. De eerste prijs ging naar het Pleintje aan de Ds. Israëlstraat. Een gedeelde tweede prijs ging naar de Flierenhofstraat en het Vossenhol en de derde prijs was voor de Meidoornstraat. Het drijvende kasteel 'De Poll' kreeg een eervolle vermelding.

Intussen had de Kleine Academie het initiatief genomen om een wagenspel voor te bereiden teneinde dit in alle kerkdorpen op te voeren. De organisatie was in handen van Jan C. Peters en Paul Röttger. Vrijwilligers om mee te spelen, werd gevraagd zich bij hen op te geven. Men wilde het stuk 'Jan Klaaszen of de zogenaamde dienstmaagd' spelen. Het zou een groot succes worden.

De schooljeugd

Ook op de scholen werd aandacht besteed aan Bemmél-800. Op de Maria-school werd een 'Bemmelse week' gehouden. Alle kinderen kwamen in historische kleding op school. Er werd een speurtocht gehouden door het versierde Bemmél. In de Dorpsstraat bij 'De Kinkelenburg' stond een echte schandpaal. Dat was natuurlijk heel interessant voor de kinderen en menige leerkracht stond daar ook even te kijk. Op het schoolplein werden oud-Hollandse spelletjes gespeeld en tijdens de geschiedenislessen werd met gebruikmaking van het boek 'Toegang tot het verleden' van A. Bredie, aan een project gewerkt over de Bemmelse geschiedenis.

De Borgwal hield in mei eveneens een 'Bemmelse week', waarin vrijwel alle kinderen en het personeel in, soms geïmproviseerde, historische kleding op school verschenen. Ook hier speelden de kinderen oude spellen en er werd geschreven met de oude kroontjespennen: er waren zelfs inktlappen gemaakt. Met de bovenbouw werd het Openluchtmuseum in Arnhem bezocht. Het was een leuk gezicht om die groepen, historisch gekleed, tussen historische gebouwen te zien lopen. Op een vraag daaromtrent van een andere bezoeker werd geantwoord: "Wij horen bij het museum".

In diezelfde week, op 18 mei werd een grote politiedag gehouden in de veilinghal van VV '70. Burgemeester en mevrouw Van Nispen tot Pannerden kwamen per politieheliokopter aan om de tentoonstelling te openen. "Bemmel ziet er prima uit van boven af," aldus de burgemeester. 'De Gelderlander' noemde de heer Van Nispen *een hoogvlieger*. De politiedag werd ook bezocht door de hoogste klassen van de basisscholen, waarvan een groep van De Borgwal in historische kledij verscheen en natuurlijk door de politiefotograaf op de foto werd gezet.

De Donatusschool hield ook Bemmel-800 activiteiten, onder meer in de laatste schoolweek, te beginnen dinsdag 27 juni. Na een optocht, waarin op eenvoudige wijze middeleeuwse toestanden vertoond werden, werd in de middag op het schoolplein een middeleeuws dorp gebouwd. Op woensdag werd een 'Bemmel 1978-dag' gehouden. De kinderen bezochten hedendaagse bedrijven en winkels en maakten werkstukken over de vergelijking van het

leven in 1178 en dat in 1978. Op donderdag werd een spannende oriëntatietocht gehouden en op vrijdag een sportdag. Ook de schoolkrant 'Het Ogenblikje' stond in het teken van de Bemmels-800-viering. Tenslotte begon zaterdag 1 juli de grote vakantie.

De MLK-school Werenfridus deed niet mee aan de feestelijkheden rond Bemmels-800, omdat het merendeel van de leerlingen uit de regio kwam en dus niet Bemmels was. Ook in Haalderen leefde de Bemmels-800 gedachte nauwelijks onder de jeugd, zodat 't Pänneke niet meedeed.

In de avond van 18 mei werd in de veilinghal een muziekprogramma aangeboden door de Rijkspolitiekapel, aangevuld met alle harmonieën uit de gemeente Bemmels: St. Caecilia uit Angeren, St. Caecilia uit Doornenburg en UDI uit Bemmels, alsmede de dansgroep De Pompebladjes uit Haalderen, die in 1978 vice-Europees-kampioen geworden was. Ook bij andere evenementen waren De Pompebladjes vaak een lust voor het oog.

Op 1 mei werd een algemene kinderoptocht georganiseerd.

Optocht

Er werd ook een optocht georganiseerd voor wagens met een historisch motief. Eigenlijk was die optocht niet in het toch al overvolle programma opgenomen, maar iemand vond, dat een historische optocht er toch echt bij hoorde. In allerijl werd een commissie benoemd, bestaande uit Bas van

Woesik en Fons Wierink. Zij zochten er enkele andere mensen bij. In een paar weken moest alles georganiseerd worden.

Verschillende buurten bouwden fanatiek aan hun wagens. Vrijwel iedereen uit Bemmelse, ook het publiek, had zich in historische kleding gestoken. Ook uit de kerkdorpen kwamen wagens. De optocht vond plaats op tweede pinksterdag. Het sportprogramma op de radio 'Langs de lijn' had op dat moment weinig sportiefs te bieden, dus werd er een verslag over de optocht gemaakt en luisteraars werden aangeraden te komen kijken. Vele duizenden mensen kwamen er op af.

Er waren echter enkele problemen. Voordat de stoet met wagens van start kon gaan, moest men wachten op de bus van kwart voor drie. Het bestuur had er op gerekend, dat de bus wel een omweg zou maken. Dat bleek niet het geval. Het publiek, dat overal in dichte rijen langs het parcours stond, moest opzij om de bus door te laten.

Tot anderhalf uur voor aanvang werd er nog gebeld door mensen, die klaar stonden om deel te nemen. Langs de route stond nog een aantal auto's op de straat geparkeerd. Met een ploeg van acht man werden die auto's op het trottoir gezet. Juryleden bij de optocht waren J. Willems, H. Scheers en H. Plattel. Zij hadden een heel moeilijke taak, maar uiteindelijk kon Heilwig van Reenen in de feesttent achter het 'Wapen van Bemmelse' de prijzen uitreiken. De eerste prijs ging naar een groep uit Doornenburg en de tweede was voor

de wagen van de Molenwei, waarop een draaiend schaalmodel van een standerdmolen was gebouwd, zoals daar ooit aan de dijk heeft gestaan.

Heel bijzonder was ook de familie Knorth van 'De Vergert', die allemaal zelfgemaakte historische kleding droeg, moeder en de meisjes dezelfde modellen en vader en de jongens ook. Ze waren te voet. De jongste lag in de meegevoerde kinderwagen. Dokter Nadorp reed mee in een open tweewielig rijtuig als een arts uit de negentiende eeuw.

Andere activiteiten

Er werden verschillende activiteiten opgezet. Van tijd tot tijd werd een programmaboekje uitgegeven, waarvan de voorpagina, telkens met een andere voorstelling, prachtig werd geïllustreerd door Ferdinand Ebben.

Achter het 'Wapen van Bemmél' stond een grote feesttent, die de Feestburcht genoemd werd. Daar werden verschillende avonden georganiseerd door Stichting Bemmél 800 in samenwerking met het 'Wapen van Bemmél', zoals op zaterdag 20 mei een twaalf uur durend non-stop popprogramma. Op 25 mei trad daar Pussycat op en op 26 mei was Avro's Toppop in Bemmél. Op 28 mei was er een grote slotavond met de Vader Abrahamshow, Mieke en het VARA-Showorkest.

Levend schaakspel

Op zaterdag 1 april werd in een Tros radioprogramma uitvoerig stilgestaan bij de viering van Bemmél-800. Op vrijdag 7 april werd op het marktplein een

schaakbord van 16x16 meter uitgezet. Aan de beide uiteinden waren verhoogde zitplaatsen aangebracht, waarop twee prominenten uit Bemmelse, Ad Akkermans en Henk van Gend, plaats namen. Zij speelden een spel schaak tegen elkaar. De schaakstukken waren in historische kostuums gehulde mensen uit Bemmelse. Door een bode werden briefjes van de spelers naar de 'stukken' gebracht, zodat die wisten wat ze moesten doen. Aansluitend werd in het 'Wapen van Bemmelse' een snelschaaktoernooi gehouden.

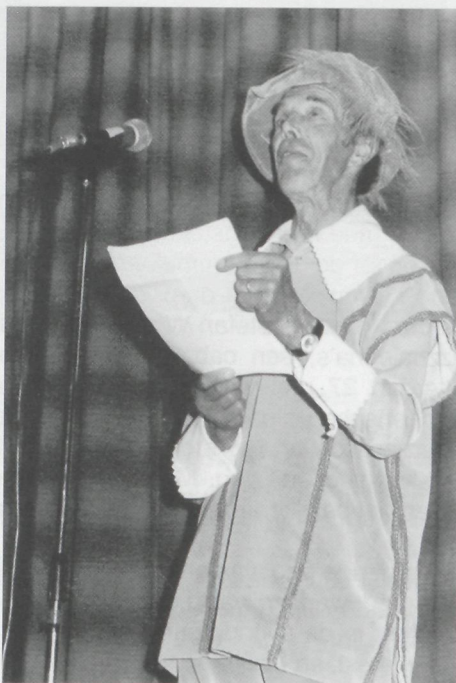
Een nieuwe club

Op dinsdag 2 mei werd in ontmoetingscentrum 'De Kinkel' met veel enthousiasme de hockeyclub 'Bemmelse-800' opgericht. *Het ligt in de bedoeling dat in augustus voortaan ook de donkergroene broeken of rokjes en witte shirtjes met de hockeystick in de weer zullen zijn op de Betuwse sportvelden*, aldus 'De Gelderlander' van 18 mei. Het eerste bestuur bestond uit: Harry Sinjorgo voorzitter, Marieke Koopman-Heida secretaris en John Simmelink penningmeester. Later werd de naam gewijzigd in Mixed Hockey Club (MHC).

Verdere feestelijkheden

Op vrijdag 5 mei werd in een mudvolle Feestburcht een 'Bemmelse avond' gehouden, onder leiding van Huub Verweijen. De NOS had een beker beschikbaar gesteld voor de beste act. Vele Bemmelaren zetten hun beste beentje voor. De beker was voor Geert van Meegen met zijn conference over de scheldnamen van Bemmelse. Het was 'de majoor' -op de foto hiernaast in volle actie- van harte gegund.

De Harmoniemusik uit Schwerzenbach kwam een weekend naar Bemmelse om op 14 mei het nieuwe carillon van Bemmelse officieel in gebruik te stellen. Een van de klokken werd geschonken door Schwerzenbach. Na een interlude van de Harmoniemusik luidde Heilwig van Reenen, vrouwe van Bemmelse, met de handklok aan de muur van de 'Tabaksschuur' de in gebruikneming van het carillon in. Reeds in 1975 had de gemeente Bemmelse bij de opening van een bank een bedrag aangeboden gekregen voor een nader te bepalen doel. Andere banken

volgden dit voorbeeld, zodat er geld was voor een carillon. Gemeente-architect Piet van Wezel ontwierp de houten klokkenstoel, die met de 19 klokken ruim f 50.000 kostte. 'De Gelderlander' in 'Wie schrijft die blijft': *Het is nog steeds Bemmelse dat de klokjes slaat. En: Voortaan kan de Bemmelse raad ook horen hoe laat het is.*

Op 17 mei was er in zaal Ebbers een tafeltennistoernooi en op de markt werd een buurtzeskamp gehouden die gewonnen werd door de Teselaar. Op 21 mei was er een grote luchtshow op het terrein achter 'De Gouden Appel'. Men kon kijken naar stuntvliegers en parachutespringen. Diezelfde dag werd er een bejaardenavond gehouden in de Feestburcht, onder de titel 'Café chantant'.

Woensdag 24 mei werd een volksspelenmiddag gehouden. Rond 60 moeders hielpen mee met ringsteken, ezeltje prik, kegelen en buslopen. In de feesttent was onder de titel 'Bemmel vroeger en nu' een tweede 'Bemmelse avond' met zang en muziek. Het dameskoor trad op en een groep jeugdige muzikanten. Verder waren er Stefan Wierink, Martin Peeters, een groep jonge muzikanten, jazzbalerina's, een cabaretgroep uit de Oostervelden en de Kembra's. Op zaterdag 27 mei werd een Pasar Malam georganiseerd. De Zuid-Molukse gemeenschap maakte ter plaatse een keur van Indonesische gerechten klaar. Iedereen kon er van eten en alleen al het zien bereiden van de hapjes was een lust voor het oog. Maar ook de diverse optredens van Molukse groepen waren het bekijken meer dan waard. Na afloop werd er gedanst.

De volgende dag was er een groot slotfeest met 's ochtends een koffieconcert met medewerking van De Waldecho's uit Groesbeek en Operettevereniging Wilgrim. In de avond vond een optreden plaats van Vader Abraham, met zijn showorkest, en Mieke.

Bestaande evenementen

Ook de evenementen die ook in andere jaren in Bemmel werden gehouden, vonden nu plaats onder de vlag van Bemmel-800. Zo werd er op 25, 26 en 27

mei een braderie gehouden en op de Markt vond op 27 mei een schaapscheerdersfeest plaats. Op 28 mei werd een openluchtkoffieconcert uitgevoerd en op 3 en 4 juni was er in Haalderen een volleybaltoernooi. De wielerronde op 8 juni trok 112 amateur-renners en de stratenloop kende 360 deelnemers. Op 13 juni werd een grote middeleeuwse barbecue gehouden op de Markt. Er kwamen circa 1000 mensen op af en met slechts 2 barbecues waren er zeer lange wachttijden. Men loste elkaar af in de rij wachtenden. Het buurtbarbecuefeest bij de familie Sloot aan het Vossenhol was een paar dagen eerder heel wat vlotter verlopen.

Buurtfeest bij de familie Sloot.

Verder waren er de kartrace, de G3-gezinswandeltocht en een muziekfestival van ESKA op sportpark 'De Gouden Appel', dat zo'n 2000 bezoekers trok. Er was een viswedstrijd in de Linge en een prestatietocht van wielervereniging 't Verzetje. Op 28, 29 en 30 juni en op 1 juli werd het toneelspel 'Jan Klaaszen of de zogenaamde dienstmaagd' in de open lucht opgevoerd.

In juli was er de Zwitserse week met op zondag volksdansen op de Markt en op woensdag een swingend concert in de Donatuskerk door Musikgesellschaft Glshorn, het Seventh Army Soldiers Chorus en een gemengd koor uit Heidelberg.

Er was een voetbaltoernooi, een ponyconcours en op zaterdag 12 augustus het 75-jarig jubileum van het concours hippique. Die avond werd al weer voor de vijfde keer de taptoe gehouden, georganiseerd door ESKA.

Natuurlijk werd de ponymarkt gehouden. De Gulden Pony werd uitgereikt door Heilwig van Reenen aan Theo de Boer uit het Drentse dorp Kerkenveld, die een ree redde van de verdrinkingsdood in de Hoogeveensevaart. Naast een pony kreeg hij een gouden legpenning.

Op het gazon bij 'De Kinkelenburg' leiden Heilwig en Piet Lemmen onder grote belangstelling de pony naar de winnaar.

Er was een parashow, de zwemvierdaagse werd gehouden en in Haalderen werd een zeskamp georganiseerd voor teams uit de verschillende kerkdorpen. In de tweede week van augustus werd op de Oostervelden het kinderdorp Bemmels-800 gebouwd. Er werden diverse oud-Hollandse spelen gehouden en op woensdagmiddag werd met 's ochtends gemaakte attributen een middeleeuws riddertoernooi gehouden. Tot burgemeester werd gekozen Wouter Gerrits en de wethouders waren Diana Groen en Wilma Polman. De gekozenen werden geïnstalleerd door Piet Lemmen, die de Bemmels-800-vlag hees. Daarna hees burgemeester Gerrits de kinderdorpvlag.

De Vlaggenparade in Nijmegen

Op maandag 17 juli werd, zoals gewoonlijk bij de aanvang van de feestelijkheden rond de Vierdaagse, in het Goffertstadion in Nijmegen de vlaggenparade gehouden. De organisatie had gehoord van het Bemmelse feest, dat toevallig samenviel met de Nijmeegse festiviteiten rond de 'Vrede van Nijmegen' van 1678. En daarom nodigde men een grote groep Bemmelse vrijwilligers uit om, in historisch kostuum gestoken, de vlaggen van de 31 deelnemende landen te hijsen. Van tevoren werd twee keer geoefend, opdat een en ander vlekkeloos zou verlopen. Het was een bonte stoet van circa 150 personen, waaronder zo'n twintig kinderen, die het stadion binnentrad, ontspannen met elkaar keuvelend en wandelend over de sintelbaan. Iedereen in het stadion stond op en klapte enthousiast.

Ook burgemeester Van Nispen was aanwezig en hij genoot zichtbaar. Twee open koetsen brachten de 'ambassadeurs' van de landen, die bij die 'Vrede van Nijmegen' betrokken waren, naar de loge. De Bemmelaar Bertus de Jong mocht voor Nederlandse ambassadeur spelen. Piet ten Westenend stelde de Spaanse ambassadeur voor en de Engelse ambassadeur werd gespeeld door Ruud van Wijk. De Franse ambassadeur was Jan C. Peters. Hij las een toespraak voor.

Na het hijsen van de vlaggen begon de rest van de feestelijkheden. "Het was leuk om met deze mensen te werken," zei kapitein Meyers, leider van de vlaggenparade. "Een betere manier om ons dorp in de belangstelling te plaatsen is er niet," meende voorzitter Piet Lemmen. Na afloop is een grote groep in historisch kostuum Nijmegen ingegaan. Ze trokken veel bekijks en hoorden opmerkingen als: 'Zijn jullie van de Nachtwacht?' Zelfs de terugtocht naar Bemmeltje was een groot feest.

De speciale munt 't Bemmeltje

Er werd een speciale munt geslagen ter gelegenheid van het Bemmeltje-800-feest. Kees Berendsen uit Huissen was de ontwerper. De muntzijde toont het gemeentewapen van Bemmeltje, de drie schaaktorens (bemmels) op een schild, gedekt door een kroon, die door twee hazewindhonden wordt vastgehouden. Daaronder de jaartallen 1178-1978. Onderaan langs de rand staat 'EEN BEMMELTJE'. Op de beeldenaarszijde staat de bemmeltje als een boom afgebeeld als symbool van het landelijk karakter van de gemeente. Er voor is een pony afgebeeld, vanwege de internationale ponyjaarmarkt. Tenslotte zijn twee eenden getekend, die de gracht rond 'De Kinkelenburg' verbeelden. Als randschrift is gekozen voor een deel van de tekst boven de toreningang van de hervormde kerk: 'Weest reyn, hout u altyt kleyn'. De rest van de tekst: 'denkt op dien dagh die niemand voorbij mach' was duidelijk te lang.

De gelegenheidsmunt werd door de Rijksmunt geslagen en werd uitgevoerd in tombak (het metaal, waarvan vroeger centen en stuivers werden gemaakt), zilver en goud. De munten waren voorzien van het Rijksmuntmeestersteken. De munten waren te bestellen bij Stichting Bemmeltje 800. Er werden 10.000 exemplaren in tombak geslagen à f 3, 1.250 stuks in zilver à f 30 en 150 stuks in goud à f 300. Men kon ook de gehele serie kopen, geleverd in een cassette, voor f 340. Men was eerst bang, dat de Rijksmunt de Bemmeltjes niet voor het eind van 1978 kon produceren, maar dat viel uiteindelijk mee. De

herdenkingsmunt kwam eind oktober 1978 beschikbaar. Al ruimschoots van tevoren was, volgens 'De Gelderlander' van 25 mei, de munt uitverkocht.

Tenslotte

Op 19 augustus publiceerde 'De Gelderlander' een interview met Piet Lemmen, die terugblikte op een geslaagd feestjaar. Volgens Piet was veel te danken aan burgemeester Van Nispen tot Pannerden, die overal telkens weer het accent gelegd had op samenspel en saamhorigheid. Natuurlijk was het een zeer vermoeiend jaar, want doordat elke activiteit het achtervoegsel Bemmels-800 kreeg, moest Piet overal opdraven om een openings- of sluitingswoord te spreken of om prijzen uit te reiken. Op de vraag of hij weer aan iets dergelijks zijn krachten zou geven, zei hij: "Och ja, ik zou het wel weer doen. Maar dan moeten de festiviteiten niet het hele jaar duren, want de Bemmelsaren worden er wel een beetje moe van..." Toen ik Piet vroeg, hoe zijn vrouw Yolande het allemaal ervaren had, zei hij: "Ze vond het wel leuk. Naar sommige evenementen ging ze mee, bij andere bleef ze thuis. Veel besprekingen werden ook thuis gehouden. En ondanks de grote drukte hebben we nog tijd gevonden om 3 weken naar Spanje te gaan." Zolang zijn schoolwerk er niet onder leed, had de directeur van de scholengemeenschap, waar Piet werkte als decaan, geen bezwaar als hij daar eens iets voor Bemmels-800 deed.

Als sluitstuk van de feestelijkheden werd op zondag 31 december een afsluitingsdienst gehouden in de Donatuskerk. Veel Bemmelsaren trotseerden sneeuw en ijzige kou om in de kerk aanwezig te zijn. Voor de laatste keer had vrijwel iedereen zich in historische kostuums gestoken.

Het eerste deel van de dienst bestond uit een toespraak van burgemeester Van Nispen tot Pannerden, omlijst door twee stukken koraalmuziek, gespeeld door harmonie UDI. Daarna was er een sluitingsdienst, verzorgd door de drie pastores in Bemmels en de drie koren. Tenslotte traden Godfried van Reenen en Heilwig van Reenen, vrouwe van Bemmels, binnen.

De bisschop hield in een rede een terugblik op het feestjaar en zei: "Vanavond, vrienden, sluiten wij het af; vanavond gaat Bemmeler-800 in het graf. En wij, die het feest in volle glorie zagen, wij zullen 't thans ten grave moeten dragen. Doch wilt niet wenend in uw ogen wrijven, want echt: er zal iets heel goeds overblijven."

Heilwig sprak een 'adieu' uit: "Dat, lieve onderdanen, dat moet blijven na uw feest. Dan immers zijn de feesten, de versiering, niet voor niets geweest." Loco-burgemeester C. van der Woerd bracht de dank van het gemeentebestuur over aan het stichtingsbestuur onder leiding van de zeer actieve heer Lemmen.

Piet Lemmen kreeg *'De Bemmeler'* als waardering voor het vele en belangrijke werk, dat het hele bestuur onder zijn leiding voor de viering van het achtste eeuwfeest heeft gedaan, schreef *'De Gelderlander'*. Na een slottoespraak van Piet Lemmen werden tenslotte twee coupletten van het Wilhelmus gezongen. *'De Gelderlander'*: *De bewoners van Bemmeler zijn feestelijk bedankt.*

Even na middernacht klom Jan Verweijen met een ladder in een van de torens aan de Teselaar en schilderde een 1 over de laatste 0 van 800.

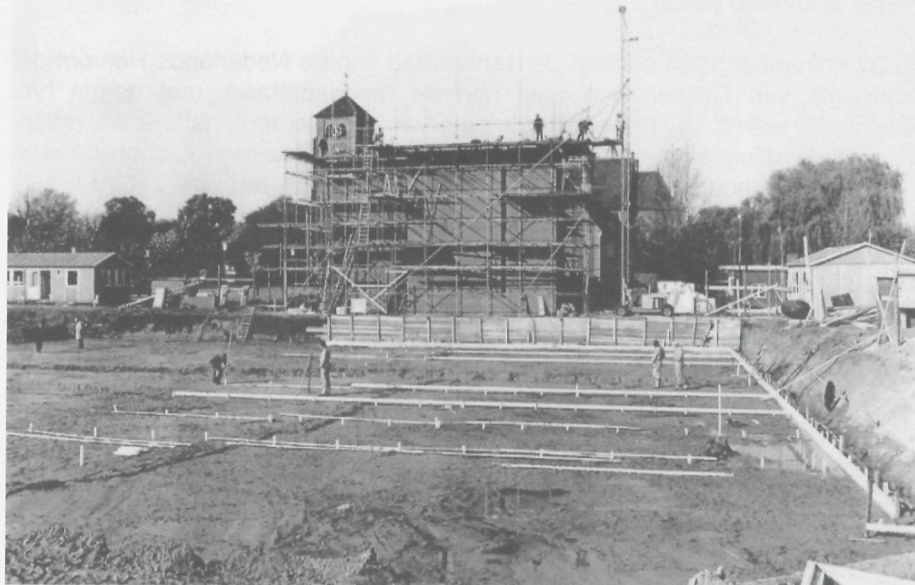
Met dank aan Hannie te Lintel Hekkert-van Seuren, Anne-Marie Duifhuizen-de Bruin, Gercy van 't Hullenaar-Mom, Piet Lemmen, Richard Rikken, Jan C. Peters, Vince Sloot en Riet Sloot-Wierink, voor hun verhalen en voor het ter beschikking gestelde fotomateriaal.

Joop Verburg

Straatnamen in Bemmelen, Haalderen en Ressen

Markt

In het begin van de jaren '70 veranderde er veel in het centrum van Bemmelen. Er werd gesloopt en gebouwd en op de plaats waar eerder een park bij de kerk was, kwam een plein. Al in 1967 werd voor deze plaats, die dienst deed als ponymarkt en parkeerplaats, een passende naam gezocht. Er werden allerlei suggesties gedaan, waaronder ook de naam Markt. Men kon het toen niet eens worden en de kwestie werd aangehouden.

In het dossier is er verder geen nieuws over de Markt te vinden, totdat in 1973 het voorstel werd gedaan om voor het gedeelte aan de Loostraat met de nieuwe bebouwing de naam Markt te geven. Het zou niet logisch zijn om de flat die daar verrees als adres Loostraat te geven. De pastorie werd omgenummerd van Loostraat 4 naar Markt 7.

Na een artikel in 'De Gelderlander' van 21 april 1973 kwam bij burgemeester en wethouders een schrijven binnen van omwonenden die protesteerden tegen de naam Markt en die enkele andere voorstellen hadden, waaronder Ponymarkt. Op een aantekening van burgemeester en wethouders in dit dossier, gedateerd op 4 mei 1973, staat te lezen "geen aanleiding en geen mogelijkheid om deze naamgeving opnieuw ter discussie te stellen". De naam Markt was een feit.

Maria Janssen

Geharrewar in Ressen over het vieren van kermis

Bij het lezen van de hiernavolgende bijdrage moet de tijd goed in ogenschouw genomen worden. Het gebeurde namelijk tussen 1935 en 1950.

Een tijd van armoede voor de meeste mensen.

Een tijd van zuilen: rooms-katholiek, protestant.

Een tijd van meer duidelijkheid over goed en kwaad.

Een tijd van ontzag van het volk voor geestelijkheid en overheid.

En toch kreeg de bevolking van Ressen het voor elkaar om in de eigen plaats kermis te kunnen vieren.

Op 29 november 1934 schreef de Kerkenraad van de Nederlands Hervormde Gemeente van Ressen een brief aan de gemeenteraad, met daarin het verzoek de kermis in Ressen met ingang van 1935 af te schaffen. Als reden hiervoor werd onder andere aangegeven dat er in Bemmelen, Elst en Lent al kermis werd gehouden, zodat dit voor Ressen overbodig zou zijn.

Tussen 1914 en 1921 en van 1928 tot 1933 was er ook geen kermis geweest, omdat de caféhouder niet mee had willen werken en dus ging het kerkbestuur er van uit dat de bevolking er weinig prijs op stelde. Maar daarin had het kerkbestuur zich vergist.....

De bevolking was verbolgen en liet van zich horen. Op 24 februari 1935 schreven burgers een brief aan de raad, ondertekend door 58 personen, waarin wordt gemeld dat er niets bekend was van ongeregeldheden en dat er geen reden was voor *wijziging van de oude terugkerende instelling*. Men voelde zich hierdoor achtergesteld bij de dorpen Angeren en Doornenburg die ieder afzonderlijk kermis vierden. De briefschrijvers wilden de kermis ook niet gelijktijdig met die van Bemmelen houden en verzochten daarom de raad de kermis in zijn oude eer te herstellen en deze een week na de Bemmelse kermis te mogen vieren.

Op 23 maart 1935 besloot de raad de kermis in Ressen niet af te schaffen, maar wel om deze toch gelijktijdig met de kermis in Bemmelen te houden. Het kerkbestuur was niet tevreden, maar ook de bewoners en horecaexploitanten waren dat niet. De heer Van Beek, caféhouder in Ressen, schreef dat de kermis op deze manier een financiële mislukking was. De gemeenteraad nam de brief van de heer Van Beek voor kennisgeving aan. Als gevolg hiervan werd in 1936 geen kermis gehouden in Ressen.

In 1937 schreven de caféhouders en bewoners een verzoek om de kermis op de derde zondag in september te mogen houden. Deze brief werd door 40 mensen ondertekend. Het kerkbestuur lichtte het standpunt over het vieren van kermissen nogmaals toe bij de burgemeester van Bemmelen. Het grootste

bezwaar was het vieren van kermis op zondag omdat het protestants beginsel met betrekking tot de zondagsrust zich hiertegen verzette.

De bewoners schreven in juni 1937 nogmaals een brief waarin zij aangaven dat er behalve tegenstanders van de kermis ook voorstanders waren. Verzocht werd de kermis niet alleen op de derde zondag in september te houden maar ook op de twee daarop volgende dagen.

Het café van Van Beek bij het station van Ressen. De foto is van vóór de oorlog.

Op 20 juli 1937 kregen de bewoners bericht van de burgemeester dat de kermis vanaf 1937 bepaald was op de derde zondag van september en de twee daarop volgende dagen. Na veel gepraat en correspondentie over en weer had de bevolking het eindelijk weer voor elkaar. Maar niet lang daarna werd het oorlog....

In 1947 verzocht de kerkenraad nogmaals om in ieder geval voor de zondag de kermis af te schaffen. Het college van burgemeester en wethouders van Bemmelen antwoordde dat *gezien opgedane ervaring, verwacht mag worden dat de bevolking van Ressen niet achter een dergelijke wijziging zal staan* en dat het al dan niet houden van kermissen een competentie was van de gemeenteraad. In haar vergadering van 10 mei 1947 besliste de raad het

verzoek van de kerkenraad af te wijzen. Er volgde nog een brief van de kerkenraad, maar de gemeenteraad bleef bij haar eerder ingenomen standpunt. Er mocht in Ressen ook op zondag kermis worden gevierd.

De heer Karel van Setten vertelt dat de kermis bestond uit een draaimolen en een danstent bij het station. Verder was er feest in de cafés. In de danstent werd door de dansparen kleingeld op de grond gegooid. De kinderen raapten al dat geld bij elkaar terwijl er om hen heen gedanst werd. Van dit geld werd dan voor iedereen een drankje gekocht. Dit rondje voor de hele zaak werd de dubbeltjesdans genoemd. De muziek werd gemaakt door twee heren uit Oosterhout die op hun trekharmonica's speelden.

Bij de viering van de inhuldiging van koningin Juliana in 1948 is er nog een feest gevierd op het wekje nabij de kerk. Er werd een kruiwagenrace gehouden. Op de wei werd een parcours afgelegd, waarbij de dames in een kruiwagen zaten en de heren hun dames zo snel mogelijk naar het eindpunt brachten. In het parcours zat ook een oprit over een steigerplank. De winnaars van deze race waren de heer Job Geurts van 'De Roskam' en zijn vrouw. Bijna werden zij gediskwalificeerd omdat de jury het oneens was over de manier waarop over de steigerplank was gelopen. Maar gelukkig kon de familie toch de 1^e prijs, een geborduurd kussen, mee naar huis nemen.

Na 1948 is er voor zover bekend geen kermis meer gevierd.

Adi van Oijen-Brussen

Contributie 2008 nu alvast betalen? Heel graag!

In de algemene ledenvergadering van 2007 is besloten de contributie licht te verhogen. Met ingang van 2008 bedraagt de contributie voor één lid uit een gezin € 13 (was € 12,50) en voor ieder volgend lid uit hetzelfde gezin € 4,50 extra (ongewijzigd). Het verschuldigde bedrag kan worden overgemaakt op onze rekening bij de Rabobank: 10.57.26.443. Betaalt u op eigen initiatief, dan helpt u ons bankkosten te besparen. Dus... heel graag!

Voor de leden die het lastig vinden om met bankoverschrijvingen te werken of die geen toegang hebben tot internetbankieren blijven we uiteraard gewoon de mogelijkheid bieden om gebruik te maken van onze acceptgiro. Naar verwachting in de loop van maart 2008 zullen alle leden die op dat moment de contributie 2008 nog niet hebben voldaan een acceptgiro van ons ontvangen.

Het bestuur

Is er nog toekomst voor de IJssellinie in Bemmeler?

Onder dezelfde kop berichtten wij u in het vorige nummer van dit Kringblad over initiatieven gericht op het terugbrengen in het landschap van de insteekhaven aan de Waal. Deze initiatieven volgden op plannen van de steenfabriek om uit te breiden op het terrein waar vroeger de berghaven van het Bemmelse object uit de IJssellinie was gesitueerd. Wij hebben vernomen dat de gemeente Lingewaard ten tijde van het schrijven van dit stuk (eind november 2007) nog steeds bezig is met het doorrekenen van verschillende opties.

Op de bovenstaande foto uit 1965 zien we donkere wolken boven de enorme Waalstuw in de Bemmelse haven. Kort daarna zou de stuw worden gesloopt en de haven worden gedempt. De drijvende stuw is voorgoed verloren gegaan. Met betrekking tot de haven mogen we nog steeds hopen op een terugkeer. Wij houden u op de hoogte.

Het bestuur

Mijn Gelderland

Door enkele leden, maar ook door de Gelderland Bibliotheek, zijn wij attent gemaakt op twee interessante internetsites, namelijk www.mijngelderland.nl en www.gelderlandinbeeld.nl van de Gelderland Bibliotheek.

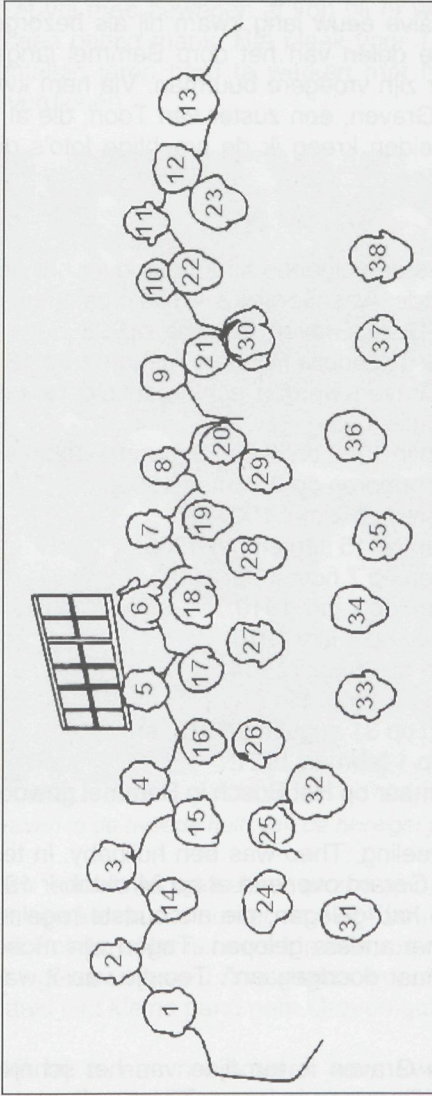
Op de eerste internetsite vindt u lokale geschiedenis op thema. Op de tweede vindt u maar liefst 60.000 foto's, ansichtkaarten en gravures, waaronder ook van uw directe woonomgeving. Wij bevelen een bezoek aan de beide sites van harte bij u aan.

Het bestuur

De Hervormde School Bemmelen op schoolreis in 1958

Op 28 juni 1958 ging de Hervormde School Bemmeler op schoolreis. De reis voerde langs achtereenvolgens Arnhem, de Posbank, Zutphen, Holterberg, Giethoorn, Noordoostpolder, Urk, Zwolle, Apeldoorn en de speeltuin van het Veluws Eiland. Daarna keerde het gezelschap moe maar voldaan terug naar Bemmeler.

Op de foto staan afgebeeld: 1. Gerrit Knorth, buschauffeur; 2. Dik Hofman; 3. Doortje van Altena; 4. Wilma Hermesen; 5. Bertie Peters; 6. Ans Knorth; 7. Luuc Ottens; 8. Guus Wierbos; 9. Henk Geurts; 10. Cor Vink; 11. Theo Willemsen; 12. Juffrouw Speijers; 13. Meester Rietveld; 14. Truus Willemsen; 15. Trudy Huiskens; 16. Ans Pors; 17. Jeanette Geersink; 18. Anneke Spa; 19. Jaan Geurts; 20. Paula Davidson des Cellis; 21. Els Vink; 22. Rikie Hofman; 23. Ria van Beek; 24. Ineke Willemsen; 25. Martha Titasoly; 26. Dits den Ambtman; 27. Sjaak Geurts; 28. Joop Pors; 29. Jopie van Beusichem; 30. Bep van der Horst; 31. Jan Vink; 32. Juffrouw Van der Lely; 33. Jan Ribbink; 34. Carla Costermans; 35. Gé Lijbers; 36. Frans Huibers; 37. Jan Meendering en 38. Hans Jansen.

Met dank aan Dits Buurman en Truus Bentsink.

Joop Verburg

Toon Graven

Inleiding

Tot de bekende Bemmelingen van de vorige eeuw kan zeker Toon Graven gerekend worden. Bijna een halve eeuw lang kwam hij als bezorger van 'De Gelderlander' dagelijks in grote delen van het dorp Bommel langs de deur. Henk Polman vertelde mij over zijn vroegere buurman. Via hem kwam ik ook nog in contact met Dora Klep-Graven, een zuster van Toon, die al ruim vijftig jaar in Australië woont. Van beiden kreeg ik de prachtige foto's die bij deze bijdrage zijn opgenomen.

Het gezin Graven

Het bevolkingsregister geeft ons de volgende informatie over het gezin waarin Toon Graven opgroeide. Zijn vader was Gerardus Wilhelmus Graven, geboren 13 februari 1873 te Bommel. Deze Graven trouwde op 28-jarige leeftijd op 8 augustus 1901 met Catharina Theodora Hubbers, geboren op 13 december 1880 te Gendt. In het gezin Graven werden achtereenvolgens de volgende kinderen geboren:

1. Antonius Johannes, geboren in 1902 en al op 23 maart 1902 overleden;
2. Antonius Johannes (Toon), geboren op 26 maart 1903;
3. Wilhelmina Petronella, geboren op 2 mei 1904;
4. Johannes Gerardus, geboren op 15 september 1905;
5. Petronella Catharina, geboren op 7 november 1907;
6. Theodorus Arnoldus, geboren op 7 juni 1910;
7. Gerardus Wilhelmus, geboren op 7 juni 1910;
8. Johanna Theodora, geboren op 25 april 1914;
9. Theodora Gerarda, geboren op 1 juni 1917;
10. Gerarda Catharina, geboren op 31 augustus 1918; en
11. Maria Catharina, geboren op 1 februari 1921.

De familie Graven heeft onder meer op Het Bosch in Bommel gewoond.

Theo en Gerard waren een tweeling. Theo was een huilbaby, in tegenstelling tot Gerard die heel rustig was. Gerard overleed al op 24 oktober 1910, net 4½ maand oud. Als het aan Toon had gelegen, die als oudste regelmatig op de kleintjes moest passen, was het anders gelopen. Tegen zijn moeder zou hij gezegd hebben: "Was Theo maar doodgegaan". Toontje van 7 was kennelijk nogal op zijn rust gesteld.

Van de kinderen uit het gezin Graven is ten tijde van het schrijven van dit artikel (november 2007) alleen Dora nog in leven. Zij trouwde met Kees Klep, die een tijdlang een kapperszaak had in de Dorpsstraat in Bommel. In de jaren vijftig emigreerden Kees en Dora, tezamen met hun zes zoons en twee dochters, naar Australië.

Antonius Johannes Graven

Toon Graven werd dus op 26 maart 1903 geboren. Het is nu niet meer aan te geven wat het precies was, maar vanaf zijn geboorte had Toon een handicap aan zijn rechterhand en zijn rechterbeen. Zijn hand was enigszins misvormd; hij kon er niet vrij mee bewegen al kon hij er wel normaal kracht mee zetten. Ook liep hij een beetje mank. Het bleek voor Toon geen belemmering te zijn om vele tientallen jaren hard te werken met handen en voeten om zo een inkomen te verdienen.

De familie Graven in de tweede helft van de twintiger jaren. Toon staat in het midden.

De vader van Toon was metselaar, al zou je misschien tegenwoordig eerder spreken van een kleine aannemer. In 1924 bouwde hij aan de Plakselaan het huis van Bart Polman. Het is hetzelfde huis, op nummer 7, waar Henk Polman in 1929 werd geboren en nu nog steeds woont. Het gehele metselwerk voor dit toch bepaald niet kleine pand nam Graven aan voor een bedrag van f 665.

In de tijd dat hij er aan het bouwen was, kwam aan de oostkant van het perceel van de familie Polman een huis met 37 are grond te koop. Die verkoop geschiedde in de vorm van een veiling. Op die veiling waren zoals gebruikelijk diverse personen aanwezig die 'mee' boden om op die manier wat strijkgeld te verdienen. Dergelijke bidders hadden nooit het voornemen

eigenaar te worden. Maar dit keer ging het fout en daardoor bleef één van hen bij de notaris in Arnhem voor f 5.000 aan huis en grond hangen. Polman sprak erover met Graven, die het op zijn beurt weer thuis met zijn vrouw besprak. Die spoorde haar man aan om maar eens te gaan kijken. Het leek Graven wel wat. Met een hypotheek die door de Arnhemse notaris kon worden geleverd, verlost hij de ongelukkige bieder zonder verdere schade van het perceel. Graven was daarmee voor een bedrag van f 5.000 de nieuwe eigenaar van de grond en opstallen, nu Plakselaan 3. Het was een al wat ouder huis met bedsteden en een opkamer. Voor Graven was het geen bezwaar dat er het nodige aan moest gebeuren; het meeste kon hij immers zelf. Zo werden de families Polman en Graven burenen; later is tussen de beide panden in het huis gebouwd waar nu de familie Klomp woont, Plakselaan 5. Het huis van Graven werd mooi opgeknapt. De familie was er trots op.

Toon Graven was 21 jaar toen hij met zijn ouders op de Plakselaan kwam wonen. De familie Graven deed toen al de bezorging van 'De Gelderlander' in Bemmelen. Het zijn zeker geen grote bedragen geweest die het gezin er mee verdiende. Een abonnement op 'De Gelderlander' kostte in 1924 f 0,20 per week of f 2,60 per kwartaal, bij vooruitbetaling te voldoen. Hoeveel de bezorger daarvan kreeg is niet bekend, maar dat kan bij dergelijke bedragen nooit veel zijn geweest. 'De Gelderlander' had in 1924 een totale doordeweekse oplage van 22.000 stuks per dag. Op zaterdag bedroeg de oplage 27.000. Ondanks de lage abonnementskosten kon lang niet ieder gezin zich de luxe van een abonnement permitteren.

Het was in die tijd niet alleen Toon die de krant rondbracht. Ook zijn jongere zussen An, Dora en Grada werden daarbij ingeschakeld. Dora -zie de recente foto hiernaast- herinnert zich: "Moeder zei, als jullie Toon helpen, krijgen jullie alledrie een fiets met een belastingplaatje zonder gat. Dat was mooi. We moesten wel altijd gelijk uit school naar huis." In de loop van de jaren trouwden de broers en zussen en gingen het huis uit of ze gingen elders in betrekking. En zo bleef Toon, die nog steeds vrijgezel was, uiteindelijk als enige krantenbezorger in het gezin over. Maar vanwege het stuk grond bij huis, was er natuurlijk veel meer werk te doen.

Toon Graven trouwde begin jaren vijftig met Geertruida Berdina (Truus) van Meegen uit Arnhem (geen familie van de Bemmelse Van Meegens). Truus was enkele jaren ouder dan Toon. Zij trok na het trouwen in bij Toon aan de Plakselaan. Het echtpaar kreeg geen kinderen.

Een mooie foto van het bruidspaar. Tussen Toon en Truus zien we een spar versierd met papieren bloemen en uiteraard kranten. Soortgelijk versierde bomen stonden op de trouwdag in de hele buurt.

Het bezorgen van de krant

In de tijd dat Toon Graven 'De Gelderlander' bezorgde, was dat nog geen ochtendkrant die zoals nu voor 7 uur bezorgd wordt. De te bezorgen kranten kwamen in het midden van de vorige eeuw omstreeks 10 uur 's ochtends met de bus van de Geldersche Tramwegen uit Nijmegen. In de Dorpsstraat, bij de halte Café Derksen (nu ABN AMRO), werden ze uitgeladen. Toon bracht ze dan vervolgens eerst naar zijn zuster Dora die met haar man Kees Klep een dames- en herenkapperszaak had in de Dorpsstraat (vanaf de straat gezien de rechterhelft van het pand waar nu een Chinees restaurant zit).

Bij zijn zuster in huis had Toon een plek waar hij zijn kranten kon opslaan. Het eerste wat hem nu te doen stond, was tellen. Dan kon hij, als dat nodig was, al direct een nabestelling regelen. Vervolgens begon het bezorgen van de kranten. Behalve tassen aan zijn fiets gebruikte hij ook nog een tas voor over zijn schouder. Die had hij speciaal voor dit werk op maat laten maken. Toon deelde zijn rondes steeds zo in dat hij weer terug in de buurt van de Dorpsstraat was als zijn tassen leeg begonnen te raken. Dan vulde hij ze opnieuw vanuit de voorraad bij Klep om vervolgens weer verder te gaan.

In de loop van de ochtend leverde Roelofs, de melkboer, pap af voor Toon bij Klep. Zo hoefde Toon 's middags niet naar huis om te eten. Bij zijn zuster at hij zijn pap op en een stapeltje boterhammen. Vervolgens ging hij weer verder met bezorgen. Zo tussen 4 en 5 uur 's middags was hij meestal klaar. In de winter duurde het wel eens wat langer voor hij zijn rondje had afgewerkt.

Toon heeft het er erg moeilijk mee gehad dat Dora met haar gezin naar Australië vertrok. Maar het was ook in die periode dat hij kennis kreeg aan Truus. Volgens Dora hebben die twee samen een gelukkig leven gehad.

Toon Graven was nooit ziek. Alleen vlak voor zijn pensionering heeft hij een periode gehad dat hij wat vaker verstek moest laten gaan. Niet altijd deed hij het bezorgen van al zijn kranten zelf. Dat wisselde nog wel eens in de loop van de tijd. Henk Polman weet nog dat Herman Hendriks Toon een tijd heeft geholpen. De kranten voor Ressen en De Pas werden een aantal jaren bezorgd door Wim Willemsen. Ook Truus nam regelmatig een deel van de bezorging voor haar rekening. Verder werd, als dat mogelijk was, handig gebruik gemaakt van schoolkinderen. Zo werd de krant voor 'De Heuvel' op de terugweg van school bij Buurman opgepikt, waar Toon deze had klaar gelegd.

Gedurende vele jaren bezorgde Toon Graven behalve de krant ook nog weekbladen. Dat combineerde hij zoveel mogelijk met het bezorgen van de kranten. Het vergde het nodige geregel, maar het leverde wel extra geld op. Ook heeft Toon een aantal jaren reclamemateriaal bezorgd.

Uit 'De Gelderlander' van zaterdag 7 maart 1942 deze oproep aan de abonnees om met gepast geld te betalen: 21 cent per week!

Tot het werk van Graven behoorde ook de incasso van het abonnementsgeld. De krant werd nog contant betaald tegen het afgeven van een kwitantie. Je had naast elkaar zowel week- als kwartaalklanten. Dat incasseren was een tijdrovende gelegenheid die met grote zorgvuldigheid moest gebeuren. Het betekende ook dat Toon na het bezorgen nog een tijd bezig was om zijn administratie bij te werken. Als de kas een enkele keer niet kloppend was gekregen, dan meldde zich meestal tijdens het bezorgen in de week erop wel een eerlijke abonnee die een kwitantie had gekregen maar al pratend het geld niet had afgegeven.

Twee dubbeltjes en een cent

Is slechts het bedrag, dat onze bode bij U komt innen. Houdt deze nog heden apart, dan kunt U **Maandag** Uw weekabonnement met gepast geld betalen. Uw bode en wij zijn U bij voorbaat dankbaar.

Een sfeervolle foto gemaakt bij Toon en Truus Graven thuis. Truus is een spreijder aan het haken terwijl Toon de administratie bijwerkt.

Toon Graven was een gezellige kerel. Iedereen kende hem en bijna niemand liet hem zomaar voorbij gaan. Hij was altijd in voor een grapje. En bijna iedere jonge Bemmelaar beloofde hij vroeg of laat wel een keer een nieuwe step of zelfs een fiets. Werd hem gevraagd wanneer de nieuwe fiets kwam, dan was

het antwoord altijd: "Morgen jongens". Van klachten over het laat bezorgen van de krant hield Toon niet. Henk Polman herinnert zich dat Toon ooit tegen een klager zei: "Je hebt toch zelf jongens! Om 10 uur kunnen ze de krant in Nijmegen halen!"

Zijn plaatselijke bekendheid brak Toon tijdens de jaarlijkse kermisdagen wel op. Dan kreeg hij onderweg zoveel borreltjes aangeboden, dat hij op het laatst echt niet meer fietsen kon. Het kon zelfs gebeuren dat hij dan pas de andere ochtend thuis kwam, zoals die keer dat hij aan het eind van de avond bij Bruining aan de keukentafel in slaap was gevallen. Maar altijd redde hij het wel om zonder kleerscheuren thuis te komen. Henk Polman: "Een zatte kerel en een nuchter kalf krijgen zelden een ongeluk!"

Nog een baan er naast

Voordat Toon Graven 's ochtends om 10 uur begon met het bezorgen van de krant, had hij er, vooral in het voorjaar en in de zomer, al bijna een dag met werken opzitten. Hij spitte de tuin, verbouwde aardappels en groenten en teelde bessen en pruimen. Zoals op veel andere plaatsen in het dorp het geval was, hadden ze ook bij Graven een koe. Toon verbouwde er de bieten voor. Maar melken kon hij niet, vanwege de handicap aan zijn hand.

Even pauzeren bij het hakken en met de buren op de foto. Van links naar rechts: Truus en Toon Graven, Mina en Toon Gunsing en Elisabeth Polman. In het huis op de achtergrond, aan de noordkant van de Plakselaan, woonde Daan Peters. De kas was van Antoon van Meegen.

Als in Bommel en Ressen de kersen aan de bomen begonnen te kleuren ging Toon daar aan het werk als spreuwenjager, bijvoorbeeld in de boomgaarden bij 'Stadwijk'. Als hij voor het spreuwenjagen de steiger op wilde, moest hij daarbij wel geholpen worden. Door de problemen met zijn hand en zijn been, was hij niet in staat om helemaal zelf naar boven te klimmen. Kersen of ander fruit in hoogstammen plukken zat er voor Toon dan ook niet in.

Nadat in 1948 de vader van Henk Polman was overleden, bood Toon aan om Henk te helpen met het hakken van een stuk aardappelenland. En zoals hij daarbij had aangekondigd, stond hij al om 4 uur op het raam te kloppen!

De oorlogsjaren

Na de Duitse inval was 'De Gelderlander' blijven verschijnen. Met ingang van maandag 17 maart 1942 was het afgelopen, volgens officiële mededelingen vanwege de heersende papierschaarste.

HET LAATSTE NUMMER

AAN ONZE LEZERS

PER aangeleekend expressie-schrijven d.d. 23 Februari 1942 ontfing ik van het Rijksbureau voor de Grafische Industrie te Amsterdam de mededeeling, dat in verband met de papierschaarste, na 16 Maart 1942 geen papier meer zou worden geleverd ten behoeve van ons dagblad „De Gelderlander“. Tevens werd daarbij de verleende dispensatie om papier uit voorraad te mogen verwerken voor de vervaardiging van bovengenoemde uitgave met ingang van 17 Maart 1942 ingetrokken.

Dit betekende, dat „De Gelderlander“ met zijn 45000 abonné's heden voor het laatst zal verschijnen.

Met het oog op het groote economische belang, aan deze gedwongen stopzetting, zoowel voor het personeel en de maatschappij als voor het publiek, verbonden, heb ik mij daarna tot de Commissie voor persreorganisatie gewend met de eerlijke vraag of misschien nog andere redenen een rol speelden. De heer Max Blokzijl, voorzitter van de Commissie voor persreorganisatie, ontkende dit ten sterkste bij schrijven van 3 Maart j.l.

Wij hebben derhalve deze beslissing te aanvaarden.

Ik wil slechts verklaren, overtuigd te zijn, dat wij ons steeds aan de gegeven voorschriften hebben gehouden, tenzij de „officiële richtlijnen“ van ons blad zich daar tegen verzetten. Deze richtlijnen zijn vastgesteld ingevolge een in het Journalistenbesluit aan Uitgevers toegekend recht; ze zijn gebaseerd op officiële verklaringen van bevoegde instanties en op artikel 2 van de Statuten onzer Vennootschap, waarbij als doel wordt aangegeven het uitgeven van 't Roomsch-Katholieke dagblad „De Gelderlander“.

EN wat nu? „De Gelderlander“ heeft een naam, een reputatie, zij kan vriend en tegenstander met open vizier tegemoet treden. Het gaat om een erfpand van bijna honderd jaren, waarin geen moeite te veel, geen zorg te groot is geweest voor het mooie principele, culturele en sociale doel. Al dit werk en al deze moeite gaan met één slag te niet, als straks na volbrachten strijd, onze machines moeten worden stopgezet.

En dan onze menschen!

Mijn gedachten zijn vol zorg voor het dagelijksch brood voor hen allen, de honderden werkers, zoowel binnen de muren als over de geheele provincie en nog daar buiten, die hart en ziel aan hun werk hadden verpand. Het is onmogelijk hierin geheel te voorzien. Er kan alleen getracht worden alles zooveel mogelijk te verzachten. Moge een ieder naar de mate van zijn krachten ons hierbij behulpzaam zijn. Zij hebben gestreden en zij hebben dus recht op erkenning.

Rest mij nog ten afscheid ook onzen lezers en adverteerders hartelijk dank te zeggen voor de vriendschap van jaren. Veel woorden kunnen in dit uur aan de eerlijkheid der bedoeling niets verbeteren.

Tenslotte de wensch en de hoop dat het commando „Stop tot nader order“ nog eens zal worden herzien in een „Langzaam vooruit“ en „De Gelderlander“ zich dan wederom zal mogen verheugen in de trouwe vriendschap van U allen. Dat geve God!

Tot later!

G. H. J. B. BODEWES.

Directeur N.V. Uitg.-Mij De Gelderlander.

Nijmegen, 14 Maart 1942.

Het bericht uit 'De Gelderlander' van zaterdag 14 maart 1942 waarin wordt aangekondigd dat de krant voor het laatst verschijnt.

Kort nadat in september 1944 Nijmegen was bevrijd, verscheen ook de krant weer. Toon Graven kon echter de bezorging voorlopig nog niet hervatten. Bommel was nu frontgebied geworden en de bevolking werd geëvacueerd. Via Eindhoven, waar hij aanvankelijk in een van de gebouwen van Philips werd ondergebracht, kwam Toon in Bladel terecht. Daar woonde hij bij een welgestelde sigarenfabrikant met een indrukwekkende villa. Die had wel even getest wat hij voor vlees in de kuip had. Hij had Toon een avond op zijn huis laten passen. Hoewel de verleiding groot was, had Toon de op verschillende plaatsen uitgestalde rookwaren niet aangeraakt en dat terwijl hij juist die avond zonder sigaretten zat. Pas na thuiskomst van de bewoners en na er eerst beleefd om te hebben gevraagd stak hij met zichtbare opluchting zijn eerste sigaret van die avond op. Door de getoonde discipline had hij het vertrouwen van de man gewonnen. Hij had goed aangevoeld wat er van hem verwacht werd.

Toon hield vele goede herinneringen over aan zijn tijd in Bladel. Naderhand zou hij nog regelmatig op bezoek gaan bij de betreffende familie. Hij ging dan meestal op zaterdag en kwam op zondag weer terug. Een dag vrij nemen was natuurlijk niet zomaar mogelijk; de vervanging moest wel eerst geregeld zijn. Henk Polman nam op dergelijke zaterdagen de bezorging van Toon over. Meestal liep hij in de dagen daarvóór dan al een keer mee om te weten waar precies de bezorgadressen zaten.

Ontspanning

Als de verdere werkzaamheden het toelieten, kwam Toon voor of na het bezorgen van de kranten, graag even een praatje met zijn burens maken. In de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog waren er niet zoveel andere mogelijkheden voor ontspanning. 's Avonds kon bij een van de burens naar de draadomroep worden geluisterd. Voor 30 cent per week kreeg je een luidspreker in huis die via een bovengrondse draad verbonden was met de radiocentrale van Visser in de Karstraat. Er was keuze uit drie zenders.

Vanaf de vijftiger jaren was een vast onderdeel op het programma van Toon en Truus het kaarten op zondagavond. En als het even kon, werd ook op woensdagavond een kaartje gelegd. Vooral Truus was een fervent kaartster. Dat kaarten gebeurde meestal bij Henk Polman thuis. De moeder van Henk was in 1939 overleden en zijn vader in 1948. De zorg voor Henk (geboren in 1929), die enig kind was, werd na het overlijden van zijn moeder voor een belangrijk deel overgenomen door Elisabeth Polman, de ongehuwd gebleven zuster van vader. Doordat bij Polman werd gekaart, hoefde Elisabeth na afloop niet als vrouw alleen in het donker de straat over.

Andere vaste deelnemers van het kaartgroepje waren Toon en Mina Gunsing, die op de hoek van de Plak en de Plakselaan woonden. En verder was er nog

Grad Graven, een vrijgezel die werkte bij Toon Knipping, vooraan op de Plak, en daar ook in de kost was. Grad Graven was geen familie van Toon Graven, wel van Henk Polman, wiens oma van vaders kant ook een Graven was. Als hulpmiddel om de verschillende Gravens uit elkaar te houden, gebruikte men in het dorp bijnamen. Zo had Grad Graven de bijnaam 'Schaks' en werd Toon Graven 't Schaop' genoemd. Het was een bijnaam die ook de vader van Toon al had. Toon beschouwde het ook niet als een scheldnaam; het ging met die dingen in die jaren nu eenmaal zo.

Buiten kaarten op een mooie zomeravond. Van links naar rechts: Grad Graven, Elisabeth Polman, Truus en Toon Graven en Mina en Toon Gunsing. Toon gebruikte een balkje om zijn kaarten op te steken vanwege de handicap aan zijn rechterhand.

'Opbieden' en 'heugjassen' waren volgens Henk Polman de favoriete kaartspelen van het groepje. Ingewijden zal het wellicht iets zeggen. Toon kon niet 'solokaarten'. Volgens Henk Polman, die zelf niet mee kaartte omdat hij op die avonden naar zijn verkering ging, ging het er sober aan toe. Het ging vooral om de gezelligheid en daar paste een kopje koffie prima bij. Alleen als er iemand jarig was of als de kaartavond op oudejaarsavond viel, kwam er een glaasje op tafel. Meestal werd rond 10 uur 's avonds gestopt. De andere dag moesten de meesten er weer vroeg uit.

Koninklijke onderscheiding

Op donderdag 28 april 1960 reikte loco-burgemeester Hermsen op het gemeentehuis te Bemmelen een koninklijke onderscheiding aan Toon Graven uit: de ere-medaille in brons, verbonden aan de orde van Oranje-Nassau.

In dat jaar bezorgde Toon al 40 jaar 'De Gelderlander'. Tezamen met hem werden nog 4 mannen onderscheiden vanwege een 40-jarig dienstverband. Dat waren E.W. Roerdink, A.W. Wilting en A.W.F. Janssen, allen uit Haalderen en werkzaam op de steenfabriek en W.B. Jansen uit Bemmelen, werkzaam op de boerderij van Rijssenbeek op 'Het Hoog'.

Welkome (lintjes) regen over de gemeente Bemmelen

De gedecoreerden van 1960 op een rij. Vanaf links: Toon Graven, Wim Jansen, Bart Wilting, E.W. Roerdink en A.W.F. Janssen.

In 'De Gelderlander' is over Toon Graven te lezen: *En tot besluit A.J. Graven ofwel Toon, die ruim veertig jaar lang door weer en wind zijn onmisbare diensten aan de Gelderlander heeft verricht. Van de vele regendruppels die Toon op zijn hoofd heeft gehad, is deze lintjesregen voor hem de meest welgevallige.* Behalve loco-burgemeester Hermsen, voerde ook pastoor Versteeg uit Haalderen nog kort het woord. Hij sprak zijn bewondering uit voor de plichtsbetrachting en de nauwgezetheid waarmee de gedecoreerden hun werk hadden gedaan en zei te hopen dat ze dat nog lang zouden kunnen doen, als voorbeeld voor anderen.

Het einde van een tijdperk

Voor Toon Graven was het krijgen van een koninklijke onderscheiding inderdaad ook nog geen aanleiding om te stoppen. Bij de uitreiking daarvan

was hij 57 jaar. Pas aan het eind van de zestiger jaren, vermoedelijk toen hij in maart 1968 65 jaar werd, is hij na 48 jaar gestopt met zijn vaste dagelijkse rondje door Bemmelen.

Toon en Truus Graven vieren een feestje. Uiteraard samen met de burens van de Plakselaan. Op deze foto uit de zestiger jaren zien we links Daan Peters. Achter Truus staat Marietje Peters die met Geert van Meegen was getrouwd. Links van haar staat haar dochter Ineke. Achter Toon zien we Dinie, de dochter van Antoon van Meegen en Mientje Peters. Antoon en Geert van Meegen waren broers. Marietje en Mientje Peters waren zussen en Daan Peters was een broer van die twee: veel familiebanden dus aan de noordkant van de Plakselaan.

Dat Toon bij zijn pensionering stopte met het bezorgen van de krant klopt overigens niet helemaal. Toon Graven overleed op 8 juni 1976, 73 jaar oud. Hij was al kort nadat hij met pensioen was gegaan met Truus naar het Bemmelse bejaardencentrum verhuisd. En zoals op zijn bidprentje te lezen is, zorgde hij ook daar nog voor de verspreiding van de krant onder de bewoners. Het zat 'Toon de Krant' nu eenmaal in het bloed.

Gerard Sommers

Bronnen:

- Foto's en informatie Henk Polman, Dora Klep-Graven en Daan Peters jr.;
- Genealogische informatie: Adri Stuart;
- Krantenfoto Welcome lintjesregen: Betuwe-editie 'De Gelderlander' 30 april 1960 – De Gelderland Bibliotheek van de Bibliotheek Arnhem;
- Overige teksten uit 'De Gelderlander': De Gelderlander Online – het Regionaal Archief Nijmegen - http://www2.nijmegen.nl/wonen/geschiedenis_archeologie/Archief

De schildersfamilie Van Bommel uit Neurenberg

Tegenwoordig is het plaatsje Wöhrd een soort van groene oase in het hart van de reuzenstad Neurenberg. De vroegere voorstad was eens de geboortestad van de familie Van Bommel. Deze schildersfamilie is meer dan een eeuw in Neurenberg en omgeving werkzaam geweest en stond in de hele streek in hoog aanzien.

De Van Bommels kwamen oorspronkelijk uit een Bourgondische streek en verhuisden, omdat ze protestants waren, in de godsdienstoorlogen van de 17e eeuw naar Utrecht. Hier vonden ze, samen met vele anderen die moesten vluchten vanwege hun geloof, een nieuwe vaderstad. Aangezien ze al hun bezittingen achter hadden moeten laten, moesten ze op de een of andere manier in hun levensonderhoud voorzien en velen hebben dienst genomen in het leger. Eén van de nazaten, Willem van Bommel (1630-1708), had echter weinig zin in het soldatenleven. Hij had meer op met de schilderkunst. Zijn ouders hadden daar begrip voor en lieten hem les nemen bij de Rotterdamse landschapsschilder Saftleven. Hier begon de carrière van de jonge kunstenaar. Toen hij 17 jaar oud was, ging hij, zoals meer Nederlandse schilders, naar Italië om daar enkele jaren verder te studeren. Daarna woonde en werkte hij een poos in Engeland en tenslotte kwam hij in Duitsland terecht. Na een echt zwerversleven kwam hij in 1662 in Neurenberg aan. Daar leerde hij de dochter van een plaatselijke bontwerker kennen en hij trouwde met haar.

Willem was vooral beroemd om zijn voortreffelijke landschapsuitbeeldingen, waarin zowel Nederlandse als Italiaanse invloeden herkenbaar zijn. Landschapsschilders die een reis naar Italië ondernamen werden italianisanten genoemd. De schilderijen van de italianisanten bestaan uit gefantaseerde heuvelachtige landschappen, waarop het heldere, vaak gouden zonlicht in Italië een belangrijke rol speelt.

Willem van Bommel raakte in contact met de toenmalige leider van de ook in 1662 gestichte schildersacademie van Neurenberg, Joachim von Sandrart. Deze wist zowel Willem als zijn werk hoog te waarderen. Omstreeks deze tijd veranderde hij zijn naam in Wilhelm von Bommel. Ondertussen wist de nieuwe academie onder Sandrart's leiding vooraanstaande kunstenaars naar Neurenberg te lokken. Met Wilhelm von Bommel wist de academie een van de beroemdste en begaafdste leden binnen te halen. Wilhelm genoot groot aanzien, niet alleen in de wijde omtrek van Neurenberg, maar ook in Italië. Hij woonde tot zijn dood in Wöhrd.

Twee van de zonen van Wilhelm von Bommel betraden ook het pad der schilderkunst. De ene was Johann Georg von Bommel (1669-1723). Hij kreeg les in schilderen van landschappen en dieren, waarbij hij zich meer tot deze

laatste categorie aangetrokken voelde. Helaas had hij zoveel gezondheidsproblemen, dat hij geen reizen ondernam om zich verder te ontwikkelen. Toen hij jicht kreeg in zijn handen, werd het werken bijna ondraaglijk voor hem. De andere zoon, die ook schilder werd, was Peter von Bemmell (1685-1754). Hij ondernam wel verschillende reizen en werkte voor Zuidduitse vorstenhoven, waarbij hij zich toedeed op winterlandschappen. Daarna volgden meer generaties met kunstschilders Von Bemmell. Johann Georg had twee zonen, Joel Paul (1713-?) en Johann Noach (1716-1758), twee kleinzonen, Georg Christoph Gottlieb (1738-1794) en Burkhard Albrecht (1742-1755) en een achterkleinzoon, Georg Christoph Gottlieb II (1765-1811) die allen het schildersvak beoefenden met meestal een voorliefde voor landschappen. Peter had twee zonen, Christoph (1713-?) en Johann Christoph (?-1778) en twee kleinzonen, Karl Sebastian (1743-1796) en Johann Kaspar (1756-1799).

*Een landschap van
Willem van Bemmell.*

In hoeverre Willem van Bemmell afstamt van de Van Bemmells, die vele jaren lang op 'Huize Bemmell' in ons dorp gewoond hebben, is onbekend. De conservator van het Stadtmuseum Stuttgart heeft ooit onderzoek gedaan naar de oorsprong van

de schildersfamilie Van (Von) Bemmell. Daarbij is niet komen vast te staan dat Willem van Bemmell ergens een gezamenlijke voorvader had met 'onze' Joost van Bemmell. Ondanks dat vond ik het een aardig verhaal en gezien de naam wel passend in de geschiedenis van ons gebied.

Dit verhaal is een vrije vertaling van o.a. het artikel 'Die Nürnberger Malerfamilie Bemmell' op de website www.frankenweb.de. Met dank aan Adri Stuart voor de aanvullingen.

Joop Verburg

Bronnen:

<http://www.frankenweb.de> (bestaat inmiddels niet meer)

<http://nl.wikipedia.org>

http://de.wikipedia.org/wiki/Willem_van_Bemmell

<http://www.textlog.de/9245.html>

Flitsen uit de geschiedenis van Doornik (16a)

De laatste bewoners van 'Huis Doornik' uit de adellijke familie De Ranitz

Het voordeel van een blad zoals het Kringblad dat de Historische Kring Bemmelse drie keer per jaar presenteert, is de mogelijkheid tot het corrigeren van fouten en omissies in eerder verschenen nummers. De voordelen voor de schrijvende historici zijn de kritische lezers en lezeressen die de interpretatie van genoemde bronnen en literatuur op hun merites kunnen beoordelen en de redactie op de hoogte stellen van gevonden onjuistheden. Jhr. Paul Frans de Ranitz, voorzitter van de Familiestichting De Ranitz, attendeerde mij op enkele onjuistheden in de weergave van de laatste adellijke bewoners van 'Huis Doornik', zie Kringblad jaargang 17 nr 2, mei 2007, pagina 53 e.v..

Eliza Catharina Johanna Caroline de Ranitz, geboren te Angeren op 28 december 1805, trouwde op 12 mei 1824 met Roelof Gesinus Graadt van Roggen en woonde sindsdien in Nijmegen en niet op 'Huis Doornik'. Zij overleed op 1 maart 1856 in Nijmegen en werd begraven in het familiegraf van Van Roggen bij de hervormde kerk van Ubbergen. Zij was geen dochter van Johan Bernard Sigismund de Ranitz, maar van diens oudste zoon Jacob Frans de Ranitz, de burgemeester van de gemeente Lent, Ressen en Doornik in 1811 en na 1817 burgemeester van de gemeente Lent en Elst en de gemeente Bemmelse (tot 1826) en heemraad in de dijkstoel van de Over-Betuwe.

Jacob Frans woonde met zijn gezin op 'Huis Doornik' tot zijn dood op 28 september 1838. Jonker Jacob Frans, zoals hij in de omgang genoemd werd, werd bij de kerk van Ressen begraven. Jacob Frans was op 7 december 1801 getrouwd met de domineesdochter Catharina Henriëtte Cornelia Cock die haar man twintig jaar overleefde en op 20 oktober 1858 overleed. Ook zij werd op het kerkhof van Ressen begraven. Het gezin had één zoon (Sigismund Johan Hendrik) en zeven dochters. Een dochter, Amelie Johanna Jodoca de Ranitz, bleef ongetrouwd op 'Huis Doornik' wonen tot het overlijden van haar moeder. Zij verhuisde daarna naar Nijmegen waar zij 16 oktober 1892 is overleden. Vier dochters uit het gezin waren toen al overleden.

De erven De Ranitz hebben in 1859 'Huize Doornik' en 'De Grote Logt' verkocht aan de Amsterdamse koopman Gerrit Johannes van Dijk en 'Sprokkelenburg' aan Willem van Essen uit Bemmelse. De erfpachtrechten van 10 hofsteden werden verkocht aan de ongetrouwde Amelie Johanna Jodoca de Ranitz. Doornik bestond bij de verkoop uit 'Huis Doornik', 13 hofsteden, 4 huizen en totaal 71 bunders, 60 roeden en 6 ellen grond. Met daarbij het jachtrecht en het visrecht. 'De Grote Logt' bestond uit het huis 'De Grote Logt', 1 huis en 70 bunders, 10 roeden en 75 ellen grond.

Johan Bernard Sigismund de Ranitz, zijn zoon Jacob Frans de Ranitz en zijn kleinzoon Sigismund Johan Frederik de Ranitz voerden de titel Heer van Doornik, de Grote Logt en Sprokkelenburg. Ook na de verkoop in 1859 bleven Sigismund en zijn nazaten die titel tot 1983 voeren. Huis Doornik werd na 1859 een gewone grote herenboerderij van vermogende agrarische ondernemers.

Martien A.G.M. Schenkels

Oproep Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Doe mee met de verkiezing van de belangrijkste tradities van Nederland! Het immaterieel erfgoed staat de laatste tijd erg in de belangstelling, nadat Unesco in 2003 zijn leden opgeroepen heeft om ook dit erfgoed te beschermen. In Nederland buigt het Nederlands Centrum voor Volkscultuur zich over de vraag welke tradities en rituelen tot ons immaterieel erfgoed behoren. Daarom vragen wij aan iedereen in Nederland om zijn of haar tradities aan ons op te sturen. Laat ons weten welke tradities u belangrijk vindt door ons een brief te sturen of de enquête op www.volkscultuur.nl in te vullen. In het Jaar van de Tradities 2009 zal het Nederlands Centrum voor Volkscultuur een lijst publiceren van de honderd meest genoemde tradities en deze ook documenteren in boekvorm en op de website. Veel dank!

F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht, www.volkscultuur.nl

Collectie SHBO naar Zeist

Vanuit de Historische Kring Bemmelen is in het verleden samengewerkt met de Stichting Historisch Boerderij Onderzoek (SHBO), onder meer bij het onderzoek van de 'Vossenhof'. De SHBO werkte tot voor kort vanuit het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem. Recent is de gehele collectie van de SHBO overgebracht naar de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) in Zeist. Ook de taken van de SHBO: bibliotheekbeheer en documentatie, onderzoek, bouwhistorische dienstverlening en documentatie vinden van daaruit plaats. Het archief blijft openbaar toegankelijk. Informatie: RACM, Broederplein 41, 3703 Zeist, tel. 030-6983211.

Het bestuur

De brandweer van Haalderen

Eind 1922 werd in de gemeenteraad van Bemmeler het verzoek gedaan tot het oprichten van een brandweer in Haalderen. Indiener van het verzoek was het Haalderse raadslid Cornelis Vernooij, behalve raadslid ook eigenaar van boerderij 'Sallandsgoed' aan de Hoek in Haalderen. In tegenstelling tot de kerkdorpen Bemmeler, Ressen, Doornenburg en Angeren beschikte de buurtschap Haalderen nog niet over een eigen brandweer.

Naar aanleiding van dit verzoek werd een commissie uit de raad ingesteld, bestaande uit de leden Cornelis Vernooij en Gerard Rijssenbeek. Deze commissie werd overigens niet alleen belast met het uitbrengen van advies over het aanschaffen van een nieuwe brandspuit voor de buurtschap Haalderen. De commissie moest ook advies uitbrengen over een reorganisatie van de brandweer in de gemeente. Dit zal verband hebben gehouden met kritiek op het functioneren van de bestaande brandbestrijding.

In de notulen van de raadsvergadering van zaterdag 22 december 1923 onder no. 398 worden de uitkomsten van 'de Commissie van advies inzake de reorganisatie der brandweer en aanschaffing van een brandspuit voor de buurtschap Haalderen' als volgt omschreven.

De commissie vergaderde op Vrijdag 21 december 1923 en was in haar geheel tegenwoordig. Uit de haar gedane mededelingen bleek, dat bij het vaste personeel der spuiten te Bemmeler, Ressen en Angeren en Doornenburg leden waren, die, of door ouderdom, of om andere redenen dienen vervangen te worden.

In verband met het voorgaande stellen zij voor, dat aan al het personeel dier spuiten door Burgemeester en Wethouders eervol ontslag wordt verleend en benoeming opnieuw moet plaatshebben.

Bij iedere brandspuit behooren:

Een, of twee personen, die voor de spuit zorgen, dat deze met het materieel in goeden staat blijft, dat de slangen gedroogd worden, de spuit onderhouden blijft, de slangen worden gekoppeld, en het materieel bijeen blijft.

Voorts twee pijpvoerders, twee ploegen van twee pompvoerders, die elkaar aflossen en bij het pompen toezicht houden, dat er geregeld gepompt wordt.

Bij instructie dient ieders werkzaamheden geregeld te worden, terwijl een exemplaar dier instructie aan ieder van het personeel moet worden uitgereikt, zoodat dit op de hoogte is van hetgeen het bij brand te doen heeft.

Bij deze is toegevoegd een lijst van personen, die voor vast personeel in aanmerking kunnen komen.

In verband met het voormelde adviseren zij den Raad:

Aan burgemeester en wethouders op te dragen:

- a. Tot het verleenen van eervol ontslag aan dat personeel der brandspuiten, hetwelk daarvoor in aanmerking komt.
- b. Het ontbrekend personeel aan te vullen;
- c. Een instructie te ontwerpen en vast te stellen, als hiervoren omschreven, en deze instructie na vaststelling den Raad mede te deelen.

Wat de tweede opdracht betreft, omtrent het aanschaffen van een handbrandspuit voor Haalderen, kan de commissie U mededeelen, dat zij meent te moeten adviseeren, over te gaan tot het aanschaffen van een nieuwe brandspuit en deze aan te schaffen volgens bestaande modellen, zooals die vroeger door de firma Gebroeders Kronenburg te Cuilemburg voor deze gemeente zijn geleverd. Deze firma biedt bij haar schrijven van 29 Maart 1923 aan, een brandspuit te leveren met alle benodigdheden voor de som van f 800; hierbij zou dan nog komen een bedrag voor 100 à 125 meter slang met koppelingen.

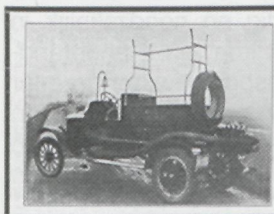
De commissie verzoekt U, haar te machtigen, met genoemde firma in relatie te treden over het aanschaffen eener spuit, om na genomen informatie tot aankoop over te gaan en deze eventuele aankoop te voldoen uit de begroting dienst 1923.

*Aldus gerapporteerd door de Commissie voornoemd,
den 21 December 1923.*

Hierna werd het advies besproken. Daarbij kwam naar voren dat men vond dat sommige brandweerlieden hun werk niet met de vereiste toewijding deden. Verwacht werd dat het nieuw te benoemen vrijwillige brandweerpersoneel, dat voor het werk betaald zou worden, toch 'meer voor de zaak zou voelen'. Vervolgens werd de conclusie van het rapport met algemene stemmen overgenomen. Aan burgemeester en wethouders werd verzocht de brandweer opnieuw te regelen. De commissie werd gemachtigd tot aankoop van een nieuwe spuit bij de firma Gebroeders Kronenburg.

Dat de commissie, en in navolging daarvan de gemeenteraad van Bemmelen, besloot om de brandspuit af te nemen bij de firma Kronenburg uit Culemborg was niet opmerkelijk. De betreffende firma begon in 1823 met de fabricage van brandweermateriaal en was vele tientallen jaren ook voor de gemeente Bemmelen de voornaamste leverancier op dit gebied. In 1991 werd het inmiddels in Hedel gevestigde bedrijf overgenomen door Rosenbauer. In 2000

verdween vervolgens de naam Kronenburg.

Firma Gebrs. Kronenburg

CULEMBURG.

Automobiel- en Motorbrandspuiten.

Standpijpen, Snelkoppelingen.

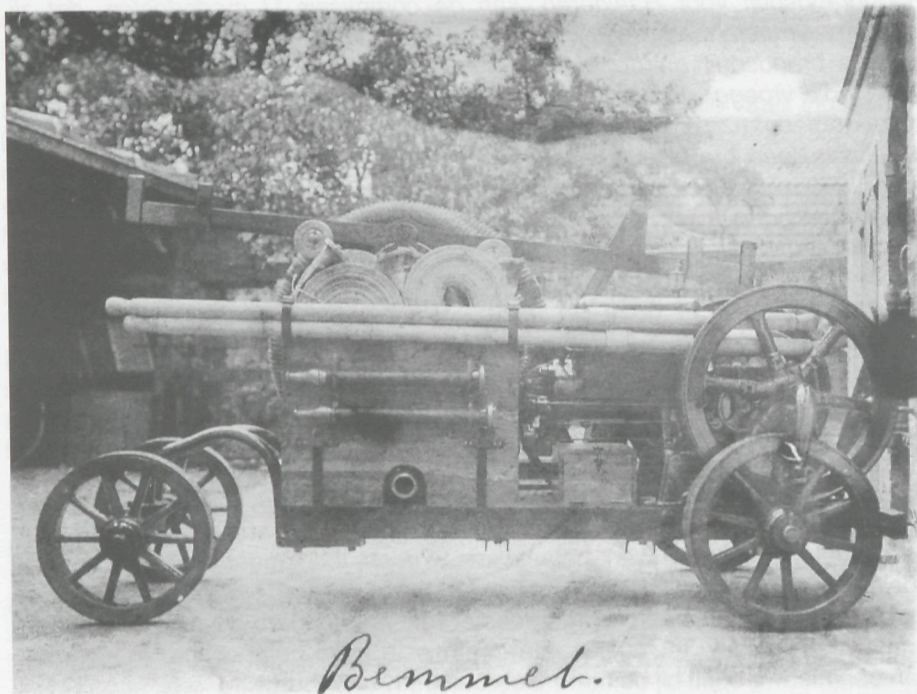
Prima Brandslangen en Zuigbuizen.

TEL. 38.

CULEMBURG.

*Advertentie van de
firma Kronenburg
uit 1931.*

Uit het archief van de voormalige gemeente Buurmalsen kwam onderstaande foto van een Bemmelse handbrandspuit. Ik legde deze foto voor aan de heer G. Koppers van het Nationaal Brandweer Documentatie Centrum. Volgens hem werden brandspuiten als deze gefabriceerd vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw tot omstreeks 1925, ook door de firma Van Bergen uit Heiligerlee.

Op de wagen zien we opgerolde slangen. Tegen de zijkant zien we twee spuitstukken. Het grote wiel rechts werd gebruikt om de slangen op te rollen. De brandspuit op de foto was voorzien van een kleine pomp met twee wielen die bovenop de wagen lag: de zogenaamde haler of aanjager. Daarmee werd water vanuit een sloot, vijver of kolk naar de brandspuit zelf gepompt onder relatief lage druk. Daarom kon dat ook een kleinere pomp zijn. Vervolgens werd door de grote brandspuit zelf de druk verhoogd voor een effectieve blussing. Dit soort 'dubbele pompen' was vooral nuttig en noodzakelijk in gebieden waar de afstand tussen water en brand groot kon zijn. Handbrandspuiten waren populair bij kleinere korpsen. Motorbrandspuiten waren te duur in de aanschaf, zeker gelet op het beperkte gebruik. Voor de bediening van motorbrandspuiten was bovendien technische kennis noodzakelijk, die in plattelandsgemeenten niet altijd voorhanden was. Handbrandspuiten werden nog tot in de Tweede Wereldoorlog gebruikt.

De bedoeling was dus dat in Haalderen een handbrandspuit zou komen. Soortgelijke spuiten waren ook in de andere dorpen in gebruik. Belangrijkste eigenschap van een dergelijk voertuig was (zie ook hiernaast), dat de pomp met de hand werd bediend. Verder werd het voertuig getrokken door paarden.

Toch kwam er in Haalderen geen handbrandspuit, maar een motorbrandspuit. Wat hiervoor precies de reden was, heb ik niet kunnen achterhalen. Dit besluit werd genomen in een speciale vergadering van het college van burgemeester en wethouders van zaterdag 22 maart 1924. Aanwezig waren burgemeester De van der Schueren en de wethouders Verweijen en Hermesen. In verband met de aankoop van de brandspuit voor Haalderen verschenen vervolgens ter vergadering de heren Vernooij en Rijssenbeek, van de commissie belast met den aankoop van een brandspuit te Haalderen. Volgens de notulen (punt 18) lichtte de burgemeester hierna toe *dat van de firma Gebrs. Kronenburg te Culemborg een aanbod is ingekomen om een motorbrandspuit te leveren, dat is te zeggen, een gewone brandspuit, waarop een 6 PK motor wordt geplaatst. De bediening kan dan door hoogstens twee man geschieden. De behandeling is heel eenvoudig.*

Ook de fabrikant Kronenburg voegde zich hierna nog bij de vergadering. Hij gaf in overweging de motorbrandspuit te kopen. Mocht deze niet aan de eisen voldoen, dan zou hij deze terugnemen en alsnog een handbrandspuit leveren. De prijs van de motorbrandspuit bedroeg f 2.325, inclusief 200 meter slangen met koppelingen. Na 'breedvoerige besprekingen en beschouwingen' werd vervolgens besloten op het aanbod van Kronenburg in te gaan, onder voorwaarde van levering vóór 1 juli 1924.

In het verlengde van dit besluit kreeg de firma Kronenburg later in 1924 ook de opdracht om de handbrandspuit van het dorp Bemmelen (bouwjaar 1866) te moderniseren, ofwel te voorzien van een door een motor aangedreven pomp.

De gestelde leverdatum van 1 juli 1924 voor de Haalderse motorbrandspuit bleek niet haalbaar. Wel kon het gemeentebestuur enkele weken later de raadsleden en andere belanghebbenden uitnodigen om op dinsdag 29 juli 1924 om 2 uur 's middags aanwezig te zijn op het schoolplein te Bemmelen voor een demonstratie met de nieuwe motorbrandspuit.

Kennelijk was niet alleen de nieuwe motorbrandspuit voor Haalderen gereed, maar ook de gemoderniseerde van Bemmelen. Want in dezelfde vergadering werd door het college besloten tot het benoemen van het vaste personeel van de motorbrandspuit te Bemmelen. Voor de bediening van de motor waren dat G. Schaeffer en D. Peters. Als pompvoerders en voor het onderhoud, etc. werden benoemd J. en G.F. van Rossum, Th. H. Wismans en diens zoon H.J. Wismans, D.N. Geurts en D. Hendriks. In de raadsnotulen van zaterdag

2 augustus 1924 lezen we dat bij de beproeving van de nieuwe motorbrandspuit is gebleken, dat deze aan de gestelde eischen voldoet.

In de notulen van enkele maanden later vinden we de namen van de leden van de brandweer van Haalderen. Tot brandmeester werden benoemd H. Spanbroek (1^e) en P. van Loon (2^e brandmeester), tot pijpvoerder J. Peelen en J. Spanbroek en tot koppelaar E. Folmering en G. Alofs. J. Peelen werd tevens belast met het opbergen van de gereedschappen.

N ^o . 500	Wordt overgegaan tot benoeming van per-
Brandweer	sonnel voor den brandweer te Haalderen
Benoeming personeel	Benoemd worden tot:
Spuit Haalderen	Brandmeesters: 1 ^e <u>H. Spanbroek</u> en
	2 ^e <u>P. van Loon</u> .
	Pijpvoerder: <u>Joh. Peelen</u> en
	<u>Joh. Spanbroek</u> .
	Koppelaars: <u>Folmering</u> en
	<u>G. Alofs</u> .
	Opbergers van gereedschappen: <u>J. Peelen</u>

De Haalderse brandspuit werd gestald in een schuur achter de lagere school aan de toenmalige Schoolstraat, tegenwoordig de Ambachtstraat. Nadat de diverse besluiten tot instelling van een brandweer voor Haalderen zijn gerealiseerd, komen we een aantal jaren weinig meer tegen over dit onderwerp in de notulen van het college en de gemeenteraad van Bemmelen. Maar in de vergadering van het college van 17 maart 1931 dook dit onderwerp weer op. Opnieuw is er sprake van een reorganisatie. Nieuw is de benoeming van een opperbrandmeester voor alle dorpen. Dit werd A.W. van 't Hullenaar. Bij de brandweer van Haalderen zien we de herbenoeming van H.W. Spanbroek als brandmeester, P. van Loon als onder-brandmeester, J.W. Peelen als 1^e pijpvoerder en J.Th. Spanbroek als 2^e pijpvoerder, E.G. Folmering en G.J. Alofs als koppelaar en pomper. Verder worden de namen van het volgende vrijwillige brandweerpersoneel genoemd: H. van Dijk, Th.J. Peelen, G. Knipping, E.J. Lintsen, G.J. Reusken, A. Matthijssen, G.W. Lamers en H.J. Wismans. Al op 21 april 1931 wordt H.J.A. Spanbroek benoemd in de plaats van G. Knipping, die heeft bedankt.

Dat een functie bij de brandweer geen garantie was dat je eigen huis niet afbrandde, ondervond P. van Loon, de onder-brandmeester van Haalderen. Boerderij 'De Wahlenburg', door Van Loon gepacht van Philips uit Zaltbommel, brandde op 4 juni 1928 af. De 'Katholieke Illustratie' berichtte erover.

De kapitale boerderij van den heer Philips te Haalderen is door onbekende oorzaak geheel verbrand. Overzicht van het totaal verwoeste achtergedeelte der boerderij.

Zoals al eerder werd aangegeven, werd tot in de dertiger jaren geblust met water dat werd opgepompt uit sloten, vijvers en kolken. Het oppompen van open water verliep vooral in droge periodes moeizaam. Daarnaast waren de slangen daarbij aan versnelde slijtage onderhevig. Met de opkomst van de waterleiding ontstond de mogelijkheid om te blussen met leidingwater. Op 20 november 1934 besloot het college om in Bemmell 2 brandputten te laten plaatsen. Steenhof kreeg opdracht voor het maken van passende koppelingen. De bedoeling was om in de daaropvolgende periode te bezien of de brandspuit voldoende kracht bezit om het water uit de put op te halen en daarna te beslissen over de aanleg te Doornenburg en Angeren. Opmerkelijk is dat daarbij niet wordt gesproken over Haalderen.

Op dinsdag 18 augustus 1936 brak na blikseminslag brand uit in een korenberg bij 'Sallandsgoed', de boerderij van Vernooij aan de Hoek te Haalderen. Kort daarna sloeg het vuur over naar twee nabij gelegen hooimijten, waarna de overige opstallen groot gevaar liepen. Bij deze brand werd de Bemmelse motorspuit ingezet. Nauwelijks in actie, vloog het apparaat uit elkaar en kon verder niet meer worden gebruikt. Het was vooral te danken aan de Gendtse

brandweer, die te hulp kwam met haar nieuwe autobrandspuit, dat de boerderij en schuren behouden bleven. Dat er bij deze brand ook heel veel Haalderse brandweerlieden en vrijwilligers langdurig actief waren, kunnen we afleiden uit de gemeenteadministratie waarin de betaalde vergoeding van f 0,25 per uur als volgt nauwkeurig per persoon werd verantwoord.

STAAT van werkzaamheden verricht bij den brand van een hooiberg geheel gevuld met hooi en tarwe en twee hooimijten op de boerderij van C. Vernooij te Haalderen op 18 Augustus 1936.

De hierna volgende personen hebben op 18 Aug. van des voormiddags p.m. 9 uur tot den 19 Aug. des voorm. 5 uur gepompt gebouwen nat gehouden hooi uit elkaar gehaald enz.

NAMEN	werktijden	Bedrag aan loon.	Handteekening voor kwitantie.
J.W. Peelen	20 uren gewerkt	f. 5,-	J.W. Peelen
A. Alofs	1d.	5,-	A. Alofs
P. Alofs	1d	5,-	P. Alofs
J. Derksen	1d	5,-	J. Derksen
H. Buurman	1d	5,-	H. Buurman
J. Gerdien	1d	5,-	J. Gerdien
J. Alofs	1d	5,-	J. Alofs
St. Werkens	1d	5,-	St. Werkens
J. Derksen	1d	5,-	J. Derksen
Th. Jansen	1d	5,-	Th. Jansen
Th. Berns	1d	5,-	Th. Berns
Jac. Spanbroek	1d	5,-	Jac. Spanbroek
H. Spanbroek	1d	5,-	H. Spanbroek
J. Spanbroek	1d	5,-	J. Spanbroek
Th. Lintsen	1d	5,-	Th. Lintsen
Arn. Mattijssen	1d	5,-	Arn. Mattijssen
Alb. Mattijssen	1d	5,-	Alb. Mattijssen
H. Mattijssen	1d	5,-	H. Mattijssen
J. Peek	1d	5,-	J. Peek
J. Duyf	1d	5,-	J. Duyf
A.G. Tillemans	18 uren gewerkt	4,-	A.G. Tillemans
K. van Haaften	1d	4,-	K. van Haaften
Th. Razing	15 uren gewerkt	3,-	Th. Razing
H. van Schaik	13 " "	3,-	H. van Schaik
J. Visser	14 " "	3,-	J. Visser
A.H. ten Brinke	19 " "	5,-	A.H. ten Brinke
Transporteren		122,-	

Bereikt van overrekening aan: 1e Hemmel

NAAM	werktijd	bedrag aan loon	Handtekening voor kwitantie
TRANSPOORTEN.		5.12.50	
A. van Vosselen	10 uren gewerkt	5.-	<i>A. van Vosselen</i>
Rensen	" " "	5.-	<i>G. Bensen</i>
Roelken	" " "	5.-	<i>G. Bensen</i>
De hierna volgende vier personen hebben van Woensdagmorgen 19 Aug 5 uur tot maandagmiddag 20 Aug 5 uur gewerkt en hebben voor verdere maatscheping en het vervoeren van hooi en hooi geladen, hooi naar het land vervoerd en manglebaan.			
Arn Mattijssen	12 uren gewerkt	3.-	<i>Arn Mattijssen</i>
Alb. Mattijssen	12	3.-	<i>Alb. Mattijssen</i>
H. Spantbroek	12	3.-	<i>H. Spantbroek</i>
J. Spantbroek	12	3.-	<i>J. Spantbroek</i>
Op Woensdag 19 Aug van des voormiddags 10 uren tot des namiddags 5 uren hebben gevolpen voor verdere maatscheping en het vervoeren van hooi en stroo de volgende personen.			
R.J. Vonk	7 uren gewerkt	1.75	<i>R.J. Vonk</i>
Ch. J. Alofs	12	1.75	<i>Ch. J. Alofs</i>
J.Th. Alofs	12	1.75	<i>J.Th. Alofs</i>
A. van Swan	12	1.75	<i>A. van Swan</i>
Th. Basing	12	1.75	<i>Th. Basing</i>
H.M. Stuart	12	1.75	<i>H.M. Stuart</i>
A. van Marwijk	12	1.75	<i>A. van Marwijk</i>
H. Schuiter	12	1.75	<i>H. Schuiter</i>
Th. Jansen	3 uren gewerkt	1.-	<i>Th. Jansen</i>
H. Mattijssen	7 uren gewerkt	1.75	<i>H. Mattijssen</i>
Th. Berns	12	1.75	<i>Th. Berns</i>
Van der Swan	3 uren gewerkt	1.75	<i>Van der Swan</i>
Van der Swan	12	1.75	<i>Van der Swan</i>
Van der Swan	12	1.75	<i>Van der Swan</i>
Van Woensdag 19 Aug 5 uur tot Donderdag 20 Aug. 7 uur wacht gehouden door			
Arn Mattijssen	12 uren	2.50	<i>Arn Mattijssen</i>
H. Spantbroek	12 uren	2.50	<i>H. Spantbroek</i>
Totaal		172.50	

Minen	werktijd	loonbedrag	Handtekening voor kwitantie
Verder zijn bij den brand nog behulpsamen geweest:			
Th. Basing	3 uren	8.75	<i>Th. Basing</i>
H. Basing	4 "	1.-	<i>H. Basing</i>
Th. Spantbroek	3 "	0.75	<i>Th. Spantbroek</i>
Th. Roelofs	2 "	0.50	<i>Th. Roelofs</i>
W. Peck	3 "	0.75	<i>W. Peck</i>
J.Th. Spantbroek	3 "	0.75	<i>J.Th. Spantbroek</i>
G. Alofs	3 "	0.75	<i>G. Alofs</i>
H.J. Peck	3 "	0.75	<i>H.J. Peck</i>
A. Spantbroek	3 "	0.75	<i>A. Spantbroek</i>
P. van Loon	4 "	1.-	<i>P. van Loon</i>
J.M. van As	2 "	0.50	<i>J.M. van As</i>
A. Weiderveld	2 "	0.50	<i>A. Weiderveld</i>
W. Jansen	3 "	0.75	<i>W. Jansen</i>
H. Dyf	2 "	0.50	<i>H. Dyf</i>
H. Raynars	3 "	0.75	<i>H. Raynars</i>
J. Leyser	2 "	0.50	<i>J. Leyser</i>
Th. J. Spantbroek	3 "	0.75	<i>Th. J. Spantbroek</i>
P. Jansen	3 "	0.75	<i>P. Jansen</i>
A.F. Berns	brandspuit aangevoerd	2.50	<i>A.F. Berns</i>
M. Fovelsen	luider brandklok	1.-	<i>M. Fovelsen</i>
Th. Roelofs te Haulderem, aan 6 personen van de brandweer uit Gemt 2 maal koffie met brood verstrekt a f.o. 50			
Totaal		194.75	

Op 22 december 1936 besloot het college van burgemeester en wethouders in het kader van de aanschaf van deze auto het bestaande brandweer-personeel eervol te ontslaan. Per 1 januari 1937 werden nieuw benoemd c.q. herbenoemd: A.W. van 't Hullenaar, commandant; J. Koenders, onder-commandant; G. Schaeffer, chauffeur en verzorger der spuiten; D. Hendriks, verzorger slangen en materiaal; B. Francissen, koppelen zuigslangen, enz.; W. Bouwman, J. Bruins, G. Derksen, uitleggen slangen, enz.; D. Peters, toezicht verkeer, elektrische geleidingen, enz.; en tenslotte P. van Rossum en G. van Rossum, straalpijpoeder.

Duidelijk is dat er na de komst van de nieuwe brandweerauto en het in gebruik nemen van een nieuw alarmeringssysteem geen plaats meer was voor een zelfstandige Haalderse brandweer. Ook voor de brandspuit in Ressen betekende de komst van de brandweerauto in Bemmeler het einde.

Zo viel dus na 12 jaar al weer het doek voor de brandweer van Haalderen.

Gerard Sommers

Bronnen, behalve de reeds genoemde:

- *Notulen van de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Bemmeler in de periode 1922-1936, diverse inventarisnummers, Geldersarchief te Arnhem;*
- *Motor van het Dorpsleven, pag. 72-73, F. van Hemmen, Bemmeler, 2000;*
- *Documentatiecentrum Historische Kring Bemmeler, diverse jaargangen gemeente-administratie.*

Bij het 50^e nummer van het Kringblad

Na de oprichting van de kring in het midden van 1989 verscheen ons eerste Kringblad in januari 1991 met een inhoud van 28 pagina's. Daarmee was het voor dat jaar gebeurd. Vanaf 1992 hebben we kans gezien de vaste routine van 3 nummers per jaar te handhaven. In de beginjaren kwam het blad van de kopieercentrale. Vanaf 1995 wordt het gedrukt. En sinds 2001 is de aanlevering daarvoor volledig digitaal. De kwaliteit van tekst en foto's is door de jaren heen enorm vooruitgegaan. Na de gele en de groene omslag kreeg het blad in 2002 de fraaie omslag die we ook nu nog gebruiken. Hebt u alle Kringbladen gelezen en bent u straks aan het eind van deze 50^e uitgave, dan heeft u precies 2704 pagina's met -vooral- geschiedenis van Bemmeler, Haalderen en Ressen onder ogen gehad. Onze wens is de huidige omvang en kwaliteit te handhaven. Wij hopen daarbij meer nieuwe auteurs te mogen verwelkomen, zoals we in dit nummer Adi van Oijen-Brussen met haar eerste bijdrage mogen verwelkomen.

De redactie

Oud archiefmateriaal

Hulppolitie

Het is in de periode 1944/1945. Ineens is er van alles veranderd in onze gemeente. Na september 1944 was er immers geen sprake meer van een normaal gemeentebestuur in Bemmeler. Vrijwel iedereen die in dienst was van de gemeente moest plotseling evacueren. Als je de administratie van de gemeente over 1944 doorspikt, kom je allerlei nota's tegen van september en kort daarna die pas in 1945 betaald werden.

In die periode van september 1944, de tijd van het 'Manneneiland', tot mei 1945 komen we salarisdeclaraties tegen van mensen, die bij de hulppolitie waren ingedeeld. De veldwachters H.J. Koenders uit Bemmeler en P.P. Huisman uit Haalderen worden plotseling geen veldwachter meer genoemd, maar postcommandant der marechaussee. De veldwachters van Doornenburg en Angeren worden niet meer als zodanig genoemd, omdat hun werkgebied in de dagen na de Slag om Arnhem aan de Duitse kant van het front lag en ze daarom in noordelijke en oostelijke richting werden geëvacueerd.

In de bedoelde periode stonden de huizen en boerderijen in het bevrijde deel van ons gebied vrijwel allemaal leeg. Een aantal jonge mannen mocht van de geallieerden achterblijven om het vee te verzorgen en voor andere lopende zaken zorg te dragen. En ook al doordat het hier frontgebied was, moest in die tijd ook voor veiligheid en diefstalpreventie gezorgd worden. Daartoe werd de hulppolitie opgericht. Het aantal hulppolitiemensen groeide gestaag, waar-schijnlijk omdat er steeds meer problemen op hen afkwamen.

Zo werden de eersten aangesteld op 27 september 1944. Dat waren Jac. v. Brakel, H. v.d. Kemp, P. Hendriks, G.J.A. v. Soest, Th. Rutgers en J.W. Peren. Op 1 oktober volgden B. Lamers en W. de Bruin en op 5 oktober Jac. Spanbroek. Op 6 oktober traden in dienst A. Alofs, Rutg. Heijmen, Henr. Polman, Th. G. Heijmen en F. Knipscheer. Op 7 oktober werd G.A. Gaertner aangesteld en op 10 oktober A. Spanbroek. Op 15 oktober kwamen B. Krechting en Joh. Hermesen er bij en op 17 oktober Fr. Ebben en mej. J. Bremer. Als laatsten werden Arn. Janssen, Joh. Knipping en P. Wientjes op resp. 25, 27 en 29 oktober aangesteld.

In een andere lijst komen we nog de namen tegen van J. Hendriks, P. Visser, H. Huibers, T. Huibers, G. Vernooij, A. Derks, H. Janssen, P. Peters Bzn, G. Mom, J. Smits, A. Berns, H. Natrop, H. Pinkster en J. Steenhof.

Dat waren er nogal wat! Maar er zijn er enkelen, die slechts veertien dagen dienst gedaan hebben en anderen een maand, zodat sommige aangestelde hulpagenten anderen moesten vervangen.

Vanaf januari 1945 komen we een vaste groep hulppolitiemensen tegen. Dat zijn P. Hendriks, Th.G. Heijmen, H.G. Hermesen, Jac. H. Spanbroek, J. Hendriks en J.W. v. Brakel. Zij hebben dienst gedaan tot aan het eind van de oorlog. Hun salaris was volgens de bewaard gebleven gemeentelijke kwitanties f 124 per maand. Vermeldenswaard is nog dat W. Gaertner en P. Wientjes een tijd lang iedere nacht van 20.00 uur tot 06.00 uur radio-toestellen bewaakten. Ze kregen daarvoor 75 cent per uur uitbetaald.

Na 5 mei 1945 werd de hulppolitie opgeheven.

Joop Verburg

Man en paard noemen

Van ons lid mevrouw Koops-Lijbers ontvingen we diverse foto's gemaakt door haar overleden broer Theo Lijbers. Van bijna alle foto's is duidelijk wat het onderwerp is. Echter van de hieronder afgedrukte foto weten we niet wie daarop staat. De foto is gedateerd op 18 januari 1965. Verder weten we dat Theo Lijbers rond die tijd op de Bemmelse steenfabriek heeft gewerkt.

Wie noemt ons man en eventueel paard? U kunt reageren naar Maria Janssen of Gerard Sommers. Onze gegevens staan achterin dit blad.

Gerard Sommers

Drumband ESKA 25 jaar

Door onze verslaggever

BEMMEL - Vandaag en morgen viert de Bemmelse drumband ESKA zijn 25-jarig bestaan. ESKA is de afkorting van zijn oprichters: Enkele Supporters en Katholieke Arbeiders.

Die supporters ondersteunden wekelijks de elftallen van sportclub Bemmelse, de arbeiders waren lid van de KAB. Vakbondsvoorzitter Lambert Janssen nam indertijd het initiatief en kreeg direct medestanders.

Er werd een vergadering belegd, waaraan een groot aantal Bemmelse verenigingen deelnam: er zou een drumband opgericht worden. Het actiecomité stond onder leiding van A. van 't Hullenaar, die vanaf de oprichting 15 jaar voorzitter is geweest.

Plankje

Er werd begonnen met 21 mensen, die in clubhuis Het Hertenkamp oefenden met stokjes op een plankje.

Door allerlei inzamelings-acties kon het instrumentarium aangeschaft worden. Het eerste officiële optreden vond 13 juli 1958 plaats.

De eerste 7 jaar heetten de tamboers nog Drumband Bemmelse, na een prijsvraag in 1965 kwam de naam ESKA als winnaar uit de bus. De band is nu uitgegroeid tot 65 leden.

Opvrolijken

W. Kersten, die 10 jaar de voorzittershamer hanteert: „In 1963 kwamen er vendeliers bij. Het toenmalig bestuur leek het een goed idee om het geheel wat op te vrolijken. Dat het goed gaat bewijzen wel de uitstekende resultaten, die onze vendeliers behalen.”

De jeugdvendeliers werden in 1982 Gelders kampioen. In 1989 werd de band uitgebreid met majoretten. De meisjes kwamen voort uit de rolschaatsclub Bemmelse van H. Theunissen.

ESKA werkt erg veel sa-

● Drumband ESKA in 1962.

De Gelderlander 19-3-'83

‘Nooit concoursjagers geweest’

men met de Bemmelse harmonie UDI, bij feestelijkheden in het dorp, maar ook op concoursen.

„Wij zijn nooit van die concoursjagers geweest”, zegt voorzitter Kersten, „hooguit twee per jaar, want we organiseren zelf ook sinds tien jaar een taptoe en dat is voor ons het hoogtepunt. We hebben jaren gehad dat we veel prijzen wonnen. Onlangs zijn we naar de tweede afdeling gepromoveerd met onze nieuwe show.” Ook twee concoursen in Duitsland waren een groot succes.

Wens

Was er in de zeventiger

jaren wat minder belangstelling voor de drumband, onder leiding van instructeur J. van Lienden (ELst) gaat het weer prima.

„Onze grootste wens is nog tien hoornblazers. De instrumenten liggen voor ze klaar”, aldus Kersten.

Reünie

Vanavond is er in Het Wapen van Bemmelse een reünie voor oud-leden. Zondag wordt in de Donatuskerk om 10.30 uur een Heilige Mis opgedragen, waaraan ESKA medewerking verleent. 's Middags is er een receptie van 14.00 tot 17.00 uur in het Wapen.

Dan zullen tevens 11 leden gehuldigd worden.

ESKA heeft nog een aantal activiteiten op het programma staan. Tijdens de zomerkermis in mei is er een kapellen-avond en houdt men de eerste Bemmelse kampioenschappen touwtrekken.

Op 23 mei is er samen met Wilgrim en UDI een openluchtconcert bij het bejaardenhuis. En op 12 juni is er een schutters- en muziekconcours op het terrein bij De Gouden Appel.

De tiende taptoe zal 13 augustus gehouden worden. Deelnemer is onder meer de Nederlandse kampioen bij de showbands, Velp-Zuid.

Uut de ouwe deus

Drumfanfare ESKA vieftig jaor

Vieftig jaor gelejen wier Drumbend Bemmél (zo hietten ze toen) opgericht en nog steeds zien die lui d'r duk bij as d'r wat te beléven vil ien Bemmél. Ik hur ze graag en lôts he'k ze nog gezien op straot toen Sinterklaos ien Bemmél aonkwam.

’t Knipsel hiernéven is van 25 jaor gelejen en d'r wurd al heel wat uitgeleid over de club. Op de foto stôn ze mit ’n simpel uniform aon: ’n witte boks, witte bloes en witte pet mit ’n blauw lint d'r umhin en ik geleuf gewoon gymshoenen. De stropdas was blauw en ze hadden ok nog witte handschuuntjes en, vur as ’t wat kouwer was, ’n blauwe swieter.

Mien bruur was d'r ok bij en ik wit nog wel da'k heel niet blij was mit die witte kleren. ’t Moes duk gewassen worden want ze mosten d'r wel schôn bijlopen. Dur de jaoren hin hebben ze sinds de oprichting al ’n paor keer ’n nij uniform gehad mit verschillende dingen op de kop. Van petten en mutsen tot wat ze nou hebben, ’n soort helm. Mit ’t jubileum kriegén ze wer ’n nij uniform. Hoe ’t d'r uutziét, blief nog geheim.

Niet alleen hebben ze verschillende uniformen gehad, ze mosten ok nogal ins verhuuzen. Ze begonnen ien 1958 ien de gymzaol achter ’t Hertenkamp’, deze zaol was bij de Bemmelaars bekend as ‘Zaol Ebbers’. Eind 1984 gingen ze daor uut en nor de loods van het vurmaolig timmerbedrijf van Verweijen aon de Durpsstraot. Ien 1990 wier die afgebroken en gingen ze nor ’t St. Vincentiusgebouw. Ok daor hiel de sloop hun ien en zo gingen ze nor de kantine van de ponyclub op ‘De Essen’.

Eindelijk, ien 1992 kregen ze ’t gebouw waor ze nou nog ien zitten. ’t Was ers van de Molukse gemeenschap gewes. De drumbend knapte ’t eiges helemaal op en richtte ’t ien. Sinds 2006 hiet hun eigen onderkommen ’t ESKAdome.

D'r kum ok nog ’n jubileumboek ien ’t feestjaor. Ongetwiefeld zal daor alles nog ’ns ien verteld worden. As je alles nog ’s wil naolézen en nog meer wil weten, moj ’s kieken op Internet.

Vanuut de ‘Ouwe Deus’ wil ik Drumfanfare ESKA hartelijk filliciteren mit hun jubileum. Wat mien betreft mogen ze vurlopig nog wel 25 jaor deurgaon.

Maria Janssen

't Is historisch

Historie in de was

Het jaar 1978 waarin het 800-jarig bestaan van Bemmelse werd gevierd, was voor de mensen die de feestelijkheden organiseerden een enorme hoeveelheid werk. En het was vooral voorzitter Piet Lemmen die met grote regel-

maat moest opdraven om festiviteiten te openen, prijzen uit te reiken, mensen te bezoeken en te vergaderen. Vooral in de speciale Bemmelse 800 feestweek was het vrijwel iedere avond en vaak ook overdag raak.

Piet droeg tijdens zijn optredens een historisch kostuum, waarvan de broek van donkerblauw fluweel wijd bloezend tot boven de knieën reikte. Daaronder droeg hij een witte maillot. Tijdens de grote feestweek deed hij het historische kostuum alleen uit, als hij zijn te korte nachtrust genoot.

Op een dag, na afloop van een avond in de feesttent die verzorgd werd door Bemmelse artiesten, werd Piet met enige anderen uitgenodigd door de familie Cremers om nog wat te

drinken en na te genieten. Er werd ook nog even gesproken over het bezoek aan een tachtigjarige, dat Piet de volgende dag moest afleggen, toen gastvrouw Cor er even tussen kwam. "Wou jij morgen iemand gaan bezoeken in die maillot?" Ze wees met een vies gezicht naar de al lang niet meer witte maillot van Piet. "Dat kun je niet maken. Trek uit dat ding!"

Er zat voor Piet niets anders op, dan verder met blote benen bij het gezelschap te zitten, terwijl Cor de wasmachine en aansluitend in de droger stopte. Het begon al weer licht te worden toen Piet in zijn, inmiddels schone, witte maillot huiswaarts keerde.

Joop Verburg

Aanwinsten

Sinds het vorige Kringblad werd ons bezit uitgebreid met:

- Een omslag met 2 fotokaarten betreffende de muurschilderingen in de N.H.-kerk te Bemmelen;
- Een folder Bemmelen-799 en enkele kranten Bemmelen-800;
- Een kopie van de publicatie '150 jaren Parochie Bemmelen' en een boek betreffende de Johanneskerk uit Breda-Princenhage;
- 2 foto's van gebrandschilderde ramen en een folder betreffende 300 jaar Pannerdensch Kanaal;
- Een stapel van 12 boeken betreffende Nijmegen, Bemmelen, Doornenburg, Haalderen, de Betuwe en Gelderland;
- Een exemplaar van het boek '100 jaar Oranje Comité Bemmelen-Ressen';
- 2 multomappen met krantenknipsels en foto's over Bemmelen-800;
- Een envelop met foto's van Bemmelen en omgeving;
- 3 dozen met documentatiemateriaal en voorwerpen met een plaatselijk karakter bij elkaar gebracht tijdens de ambtsperiode van een van onze Bemmelse burgemeesters;
- Een houten steenvorm en een kruiwagenwiel;
- Diverse foto's via internet.

Wij hebben iedereen die aan ons dacht van harte bedankt.

Het bestuur

Nieuws uit de krant van 100 jaar geleden

Uit het op pagina 5 van dit Kringblad opgenomen verslag uit de krant van 21 maart 1908 zou het beeld naar voren kunnen komen van een minder sterk opererend Bemmels politiekorps. Dat er in ons dorp toch ook wakkere agenten waren die zonodig direct in actie kwamen en gevaarlijke criminelen meteen wisten op te pakken, blijkt wel uit dit bericht van enkele weken later.

Steekpartij in de Loostraat

Bemmelen. Zondagavond liepen enkele jongelui in de Loostraat alhier. Een dezer, min of meer beschonken, trok plotseling een mes en verwondde daarmede van D., die door Dr. Poell werd verbonden. De gem.-veldwachter Koenders vond den vermoedelijke dader S. slapende aan een tafel in een café en arresteerde hem. Den volgende morgen heeft S. bekend.

Uit: 'De Betuwe' van zaterdag 2 mei 1908. Weekblad 'De Betuwe' op microfiche. De Gelderland Bibliotheek van Bibliotheek Arnhem.

Gerard Sommers

Internetwetenswaardigheden

Onderstaande verwijzingen zijn ook te vinden op onze website (het adres staat op de laatste pagina).

Drie eeuwen kranten lezen, gratis

Volgens het Nederlands Dagblad (www.nd.nl) krijgt de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag € 12,5 miljoen overheidssubsidie. Daarmee worden alle landelijke kranten die verschenen zijn tussen 1618 en 1995 via een website toegankelijk gemaakt. De gebruiker betaalt niets.

Zover is het nog niet. De eerste resultaten komen pas vanaf 2009 beschikbaar. Maar ook steeds meer regionale kranten gaan hun archief digitaliseren en ter beschikking stellen op het internet. Dat biedt de onderzoeker een mooie gelegenheid om vanuit de luie stoel te zoeken naar leuke en minder leuke berichtjes uit het verleden.

Stichting Digitaal Archief Leeuwarder Courant, een samenwerkingsverband van Tresoar en de Leeuwarder Courant, stelt de totale krantencollectie van de Leeuwarder Courant, van 1752 tot heden, beschikbaar via een website. Zie hiervoor: <http://www.archiefleeuwardercourant.nl/>

Het gemeentearchief van Roermond ontsluit de historische kranten uit de erfgoedcollecties van de gemeente Roermond. U kunt circa 60.000 krantenpagina's doorbladeren van onder andere de volgende kranten: De Roermondenaar, De Volksvriend, Het Nieuwsblad van Roermond, De Nieuwe Koerier, De Nieuwe Koerier/Maas- en Roerbode en De Maas- en Roerbode. Deze kranten beslaan de periode 1856 – 1936. Zie: <http://roermond.x-cago.com/kranten/>

Paarden te koop.

1 bruine HENGST; 1½ jaar; zwarte staart en manen, Geldersch ras; 2 zwarte MERRIEPAARDEN, 4 en 5 jaar, gaan in alle tuig; 1 zwarte en bruine RUIN, 2½ jaar; 1 donkerbruine RUIN, 1½ jaar. De Paarden zijn van inl. en gekr. ras.

Te bevragen HUIS-BEMMEL, bij Nijmegen.

DE EERSTE KOMKOMMERS.

Men meldt uit Bemmelen: Als een bijzonderheid kan worden vermeld, dat de vorige week de eerste komkommers uit Bemmelen, afkomstig van de kweekerij „Fischheuvel“, door den heer H. Derksen ter veiling in Elst werden aangeboden.

Ondanks de strenge koude was 't den heer Derksen gelukt in vijf weken tijds deze van plant tot komkommers te kweken.

Adri Stuart

Agenda

Historische Kring Gentse

Onze Gendtse zustervereniging heeft haar jaarprogramma 2007-2008 gepresenteerd. We lichten er het volgende onderdeel voor u uit:

Filmavond op donderdag 14 februari 2008 "Films uut de ouwe deus"

Op veler verzoek nogmaals een blik in het filmarchief, bijgehouden door Ben Cornelissen. Oude 8 mm filmpjes zijn samen met Nico de Boer tot een bijna 1½ uur durende film gemonteerd. De leukste en interessantste opnames zijn er deze avond te zien. Bijvoorbeeld het 450-jarig bestaan van de Schutterij in 1949, een film van de gemeente Gendt anno 1949 en wat recenter, een stukje braderie kersenfeest uit 1984 met Diny v.d. Bergh als interviewster, Gendt 750 jaar stadsrechten in 1983 en nog een heleboel meer. De beelden worden vertoond op een groot scherm. U bent welkom om 20.00 uur in de zaal van Café 'De Klok', Markt 1, Gendt. De toegang is gratis, bonnen voor de koffie zijn vooraf bij de deur te verkrijgen à € 1,70.

Museumpark Oriëntalis

Museumpark Oriëntalis is vanaf 2007 de nieuwe naam van het bekende Bijbels Openluchtmuseum aan de Profetenlaan 2, Heilig Landstichting. Hier lopen twee tentoonstellingen waarop wij u nog graag willen wijzen.

• Silentium – van 28 september 2007 tot en met 30 maart 2008

Stilte. Een thema dat in alle culturen en religies van de wereld een belangrijke rol speelt. Of het nu gaat om de boeddhistische stilte, de spiritueel-ascetische stilte, de verstilling of de oorverdovende stilte. De specifieke kracht van de stilte komt nu uitgebreid aan bod in Museumpark Oriëntalis. Temeer omdat dit een verbindend element is binnen de grote spirituele en culturele tradities. Centraal in Silentium staat de fotografie van de Nederlandse kunstenaar Annie van Gemert. Uit haar prachtige serie foto's van kloosterlingen toont Oriëntalis de mooiste. Voor informatie over het flankerend, intercultureel programma: www.bijbelsopenluchtmuseum.nl/Nederlands/Bezoekersinfo.aspx

• Zie ze vliegen! – van 1 december 2007 t/m 6 januari 2008

Dit jaar presenteert Museumpark Oriëntalis zijn mooiste kerstgroepen rond het thema engelen. Naast het tonen van de kerstgroepen uit eigen collectie wordt de bezoeker meegevoerd naar de wereld van de engelen. "Zie ze vliegen!" legt de nadruk op de magie van engelen om zo de rol die zij spelen in verschillende culturen, periodes en religies tot de verbeelding van de bezoeker te laten doordringen.

In de komende periode gelden de volgende openingstijden:

- Van 1 december tot en met 31 maart: dagelijks van 10.00 tot 16.00 uur;
- Kerstavonden (26, 27 en 28 december 2007) van 16.00 tot 19.00 uur;
- Nieuwjaarsdag van 12.00 tot 16.00 uur;
- Vanaf 7 januari 2008 op maandag gesloten.

Toegangsprijzen: volwassenen € 9,50 en kinderen tot 13 jaar € 5,00.

Advertenties 1924

BEMMEL.
SIGARENMAGAZIJN annex SCHEERSALON
met Electrische Haarsnij-inrichting.
Prima kwaliteit Sigaren, Sigaretten, Tabak en Pijpen.
Bij kwantum-afname flinke reductie.
196 20 Aanbevelend, **P. J. EBBERS**

Danscursus Bemmél

in de zaal van den
Heer **BOUWMAN**

Inschrijvingen v. **LEERLINGEN**
vanaf heden. 2018 10

•• Ondertrouwd:

HENRI E. JANSSEN

EN

DORA C. SCHELLINGS.

Bemmél, } 7 Juli 1924.
Denekamp, }

Huwelijksvoltrekking 6 Augustus
in de Parochiekerk te Denekamp.
1175 9

MERRIEHIT te koop.

Wegens afschaffing te koop een
beste **Merrieht**, vertrouwd bij
allen, groot van maat, bij J. F.
HULSMAN te Bemmél. 1556 5

Wilt gij uw Kuikens sterk zien opgroeien
zoo voedert steeds met

P. SLUIS' Opfokvoer

Verkrijgbaar bij

B. KERKHOFS, Bemmél
49 47 8

Weggelopen 8988
zwarte Trekhond, 60 cm.
hoog, hangooien, luister-
end naar den naam
Dolli. Tegen belooning
terug te bezorgen aan
De Rondult, Bemmél.

BEMMEL
BEZOEKT HEDEN
DE
Demonstratie
van de
Prov. Geld. Electriciteits-M^u.
in Café J. BOUWMAN te Bemmél.

Historische Kring Bemmell

Secretariaat: G.J. Sommers,
De Houtakker 1,
6681 CW Bemmell.

Bankrekening: Rabobank Bemmell 10.57.26.443

Internetadres: <http://www.historischekringbemmell.nl>

Samenstelling bestuur:

Drs. M.H.J.M. Kocken (voorzitter/archeologie)	Klein Rome 28, 6681 PB Bemmell.	0481-465522
Email:	marckocken@kpnplanet.nl	

G.J. Sommers (penningmeester/secretaris a.i.)	De Houtakker 1, 6681 CW Bemmell.	0481-464933
Email:	g.sommers@hccnet.nl	

M.J.P. Janssen-v.Gelder (bestuurslid/documentatie)	Dorpsstraat 8, 6681 BN Bemmell.	0481-464349
---	------------------------------------	-------------

A.B.P.M. Stuart (bestuurslid/genealogie)	Bakershoeve 106, 7326 DM Apeldoorn.	055-5410637
Email:	a3s@hccnet.nl	

Redactie:

De redactie voor deze uitgave werd gevormd door Maria Janssen, Marc Kocken, Gerard Sommers, Adri Stuart en Joop Verburg. Kopij en andere berichten voor de redactie kunnen worden ingeleverd bij de redactieleden.

De adresgegevens van Joop Verburg zijn:

J. Verburg, Teselaar 61, 6681 BE Bemmell, tel. 0481-461603.

Lidmaatschap Historische Kring Bemmell:

Deze uitgave wordt gratis verspreid onder de leden van de kring. Wilt u ook lid worden, aanmelding kan plaatsvinden bij het secretariaat. De contributie bedraagt € 13,00 per jaar; tweede en volgende gezinsleden betalen € 4,50. Cadeaubonnen waarmee u familie, vrienden of bekenden een jaarlidmaatschap kunt schenken, zijn verkrijgbaar bij de secretaris.

